

CEF

**CENTER OF EXCELLENCE
IN FINANCE
SABANCI UNIVERSITY**

CEF ARAŞTIRMA RAPORU

TÜRKİYE'DE FİNANSAL KAPSAYICILIK

Kurucu Sponsor

AKBANK

**Sabancı
Universitesi**

TÜRKİYE'DE FİNANSAL KAPSAYICILIK

Prof. Dr. Yiğit Atılgan

Çalışmaya atıf yapmak için aşağıdaki bilgiler kullanılmalıdır:

*Atılgan, Y. (2023). Türkiye'de Finansal Kapsayıcılık.
Center of Excellence in Finance Araştırma Raporu, Sabancı Üniversitesi.*

1. Giriş

Finansal ekosistem, ödeme, tasarruf, kredi ve risk yönetimi gibi hizmetler sunarak iktisadi kalkınma açısından kritik bir rol oynar. Finansal kapsayıcılık, bireylerin finansal hizmetlere erişiminin ne kadar yüksek olduğu ve bu hizmetlerin ne kadar yoğun bir şekilde kullanıldığıyla ölçülür. Kapsayıcı finansal sistemler bireylere ödemelerini güvenli ve uygun maliyetle yapma, acil ihtiyaçlara ve emekliliğe yönelik tasarruflarda bulunma, gereksinim durumunda borçlanma gibi olanaklar sunarak finansal sağlıklarını üst seviyede tutmalarını kolaylaştıran sistemlerdir. Finansal açıdan kapsayıcı olmayan, bireylerin finansal hizmetlere yeterince erişimi bulunmayan sistemler yoksulluğun artması, ekonomik büyümenin yavaşlaması ve toplumun farklı grupları arasındaki eşitsizliklerin derinleşmesi gibi olumsuz sonuçlara neden olur. Dünya genelindeki ekonomiler finansal kapsayıcılık açısından büyük bir çeşitlilik göstermektedir. Bazı yüksek gelirli ekonomilerde hemen her yetişkin bir banka hesabına sahipken bazı gelişmekte olan ekonomilerdeki yetişkinlerin kayda değer kısmı finansal hizmetlerden yoksundur. Dijitalleşme ve Covid-19 salgını son dönemde finansal kapsayıcılığın genişletilmesi çabalarına küresel çapta hız kazandırmıştır.

Küresel Findex anketi, 2011'den bu yana, dünyanın dört bir yanındaki yetişkinlerin çeşitli finansal hizmetleri nasıl kullandıklarına ve finansal sıkıntıları nasıl yönettiklerine ilişkin temel bir veri kaynağı teşkil etmektedir. Anketin 123 ekonomide gerçekleştirilen 2021 versiyonu, finansal hizmetlere erişim, bu hizmetlerin kullanımı ve finansal dayanıklılığa ilişkin göstergeler sunmaktadır. Küresel Findex verileri, finansal kapsayıcılığı teşvik etmeye yönelik çabaların dayanak noktası haline gelmiştir. Söz konusu veriler, politika yapıcılar, araştırmacılar ve kalkınma uzmanları tarafından sıkça alıntılanmakta, ayrıca Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ne yönelik ilerlemeyi takip etmek için kullanılmaktadır.

2021 tarihli anketin verilerine Dünya Bankası'nın internet sitesi üzerinden ulaşılabilir.¹ Anketin sonuçları finansal erişim, finansal hizmetlerin kullanımı ve finansal sağlık olmak üzere üç bölümden oluşan ayrıntılı bir raporda özetlenmiştir.² Bu çalışmanın amacı ise, Küresel Findex verileri ışığında Türkiye'deki finansal kapsayıcılık çabalarına dair genel bir bakış sunmaktır.

Bu çalışmada ortaya konan güncel resmin, bir önceki anketin gerçekleştirildiği yıl olan 2017'deki resim ile karşılaştırılması için Türkiye'deki finansal kapsayıcılığın o dönemki durumunu özetlemek faydalı olacaktır. İlkbahar 2019'da yayınlanan Dünya Bankası ECA Ekonomik Güncelleme Raporu'na göre 2017'de Türkiye'de hesap sahibi yetişkinlerin oranı %69 olup bu oran 2014'teki %57'lik seviyesinden yüksekti.³ Erkeklerin %83'ü bir hesap sahibi iken, bu oran kadınlar arasında %54'tü. Bu cinsiyet makası gelişmekte olan ekonomiler ortalamasının yaklaşık üç katı kadardı. Yetişkinlerin %64'ü dijital ödeme yapmakta veya almaktaydı. Yetişkinlerin %23'ü resmi bir finansal kuruluştaki tasarruf sahibiydi. Erkekler arasında tasarruf sahibi olma olasılığı kadınlara göre 9 puan daha yüksekti. Bir hesabı olmayanların %19'u hesap sahibi olmama sebebi olarak dini nedenleri belirtmekte, benzer bir oran ise yüksek maliyetleri sebep göstermekteydi. Hesabı bulunmayan kadınların %72'si (erkeklerin %51'i) hesap sahibi olmamalarının bir sebebi olarak da aile üyelerinden birinin zaten hesap sahibi olmasını bildirmekteydi. Hesabı bulunmayan kadınların %89'u (erkeklerin %65'i) işgücünün dışındaydı. Hesabı bulunmayan kadınların %5'i ücretli çalışmakta, %6'sı ise kendi işini yapmaktaydı. Türkiye'de hesabı bulunmayan yaklaşık 15 milyon yetişkinin cep telefonu mevcuttu. Hesabı bulunmayan her 10 kadından yaklaşık olarak 1'i yurt içi para transferlerini nakit olarak veya tezgahüstü yöntemler yoluyla gerçekleştirmekteydi. Hesabı bulunmayan her 6 kadından yaklaşık olarak 1'i yarı-resmi yöntemler ile tasarruf etmekteydi. Hesabı olan kadınların %30'u elektrik, su ve gaz faturalarını hala nakit olarak ödemekteydi, buna cep telefonu bulunan 5 milyon kadın da dahildi.

2. Yöntem

2.1 Anket Metodolojisi

Küresel Findex göstergeleri, 123 ekonomide yaklaşık 128.000 kişiyi kapsayan ve dünya nüfusunun %91'ini temsil eden anket verilerinden elde edilmiştir. Anket, 2021 takvim yılında, 2005'ten bu yana 160'tan fazla ekonomide ve 150'den fazla dilde, rastgele seçilmiş ve ülkesel temsile sahip örneklemeler kullanarak anketler yürüten Gallup tarafından Gallup Dünya Anketi'nin bir parçası olarak gerçekleştirilmiştir. Hedef nüfus, 15 yaş

¹ <https://www.worldbank.org/en/publication/globalindex>

² Demirgüç-Kunt, Asli, Leora Klapper, Dorothe Singer ve Sania Ansar. 2022. *The Global Findex Database 2021: Financial Inclusion, Digital Payments, and Resilience in the Age of Covid-19*. Washington, DC: World Bank.

³ <https://documents1.worldbank.org/curated/fr/978571585239066575/pdf/Financial-Inclusion.pdf>

ve üzerindeki, bakımevi ya da cezaevi gibi bir kurumda yaşamayan sivil nüfusun tamamıdır.

Küresel Findex anketi, gelişmekte olan ekonomilerin çoğunda, geleneksel olarak yüz yüze görüşmeler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Ancak, Covid-19 salgınına bağlı seyahat kısıtlamaları nedeniyle, bu ekonomilerin bazılarında yüz yüze görüşme yapılması 2021'de mümkün olmamıştır. Anketler, 2017'de yüz yüze anket yapılan ülkelerin 67'sinde telefon yoluyla gerçekleştirilmiştir. Anketin 21 Kasım 2021 ve 17 Aralık 2021 tarihleri arasında, 1.000 katılımcı ile gerçekleştirildiği Türkiye de bu ülkelerden biridir. Gallup, telefon anketlerinde hem cep telefonlarını hem de sabit telefonları dikkate almaktadır. Sabit telefonun ya da cep telefonunun yaygın olduğu ekonomilerde, anketi yanıtlayan kişilerin seçimi, rastgele numara çevirerek veya ulusal düzeyde temsile sahip bir telefon numarası listesi kullanılarak yapılır. Hem sabit hat hem de cep telefonu yaygınlığının yüksek olduğu çoğu ekonomide ikili örnekleme çerçevesi kullanılır. Cep telefonu veya sabit hat yaygınlığının %80 veya daha yüksek olduğu ekonomilerdeki sabit hat sahipleri için, en son doğum günü veya hane halkı numaralandırma yöntemi kullanılarak seçim sağlanır. Bu tür ekonomilerdeki cep telefonu sahipleri veya sabit hat yaygınlığının %80'den az olduğu ekonomilerdeki tüm bireyler için ek bir seçim yapılmaz. Her hanedeki bir kişiye farklı gün ve saatlere dağılmış olarak en az üç kez ulaşılmaya çalışılır.

Her ekonomi için ulusal olarak temsili bir örneklem sağlamak için veri ağırlıklandırmaya başvurulur. Nihai ağırlıklar, hane büyüklüğü kaynaklı eşit olmayan seçim olasılığını düzelten temel örnekleme ağırlıkları ve örnekleme ya da yanıtlamama hatalarını düzelten tabakalama sonrası ağırlıklardan oluşur. Tabakalama sonrası ağırlıklar, ekonomi genelindeki cinsiyet ve yaş istatistikleri dışında, güvenilir verilerin mevcut olduğu yerlerde eğitim veya sosyoekonomik duruma ilişkin nüfus istatistiklerini de kullanır. Türkiye'de gerçekleştirilen anketin %95 güven düzeyindeki hata payı %3,7 olarak hesaplanmıştır.

2.2 Referans Grupları

Küresel Findex anketi, 123 ekonomiyi dört adet gelir kategorisine bölmektedir. Bunlardan 42'si yüksek gelirli, 33'ü orta-yüksek gelirli, 36'sı düşük-orta gelirli ve 11'i

düşük gelirli ekonomi olarak sınıflanırken Venezuela bu sınıflandırmaya dahil edilmemiştir. Orta-yüksek, düşük-orta ve düşük gelirli toplam 80 ekonomi aynı zamanda gelişmekte olan ekonomiler şeklinde tanımlanmaktadır.

Türkiye'nin dahil edildiği orta-yüksek gelirli ekonomiler grubu beş adet coğrafi bölgeye yayılmaktadır. Bu bölgeler, Avrupa ve Orta Asya (Arnavutluk, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Ermenistan, Gürcistan, Kazakistan, Kosova, Kuzey Makedonya, Moldova, Romanya, Rusya, Sırbistan), Latin Amerika ve Karayipler (Arjantin, Brezilya, Dominik Cumhuriyeti, Ekuador, Jamaika, Kolombiya, Kosta Rika, Panama, Paraguay, Peru), Sahra Altı Afrika (Gabon, Güney Afrika, Mauritius, Namibya), Orta Doğu ve Kuzey Afrika (Irak, Lübnan, Ürdün) ile Doğu Asya ve Pasifik'tir (Çin, Malezya, Tayland).

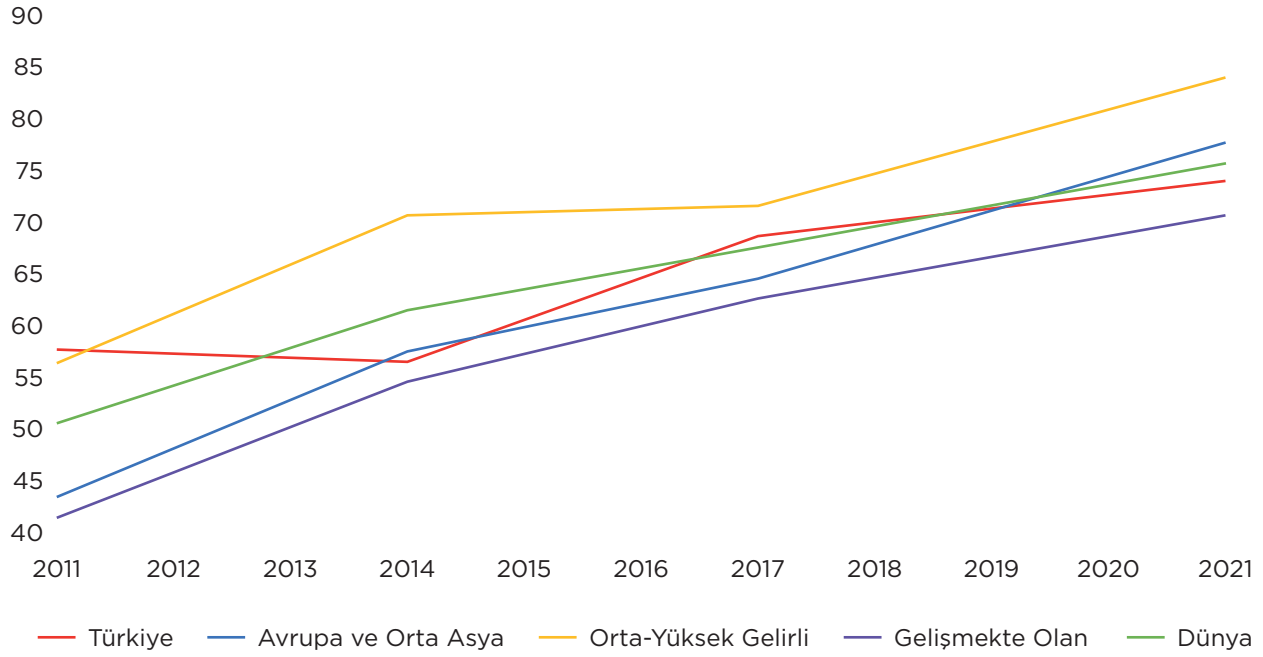
Türkiye coğrafi bölge olarak, yüksek gelirli ekonomiler hariç tutularak, Avrupa/Orta Asya bölgesine dahil edilmiştir. Bu bölgede, yukarıda sıralanan orta-yüksek gelirli ekonomiler ve Türkiye'ye ek olarak, düşük-orta gelir grubuna dahil edilen Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan ve Ukrayna ile birlikte toplam 17 ekonomi bulunmaktadır.

Küresel Findex anketinin Türkiye'ye özgü sonuçları sunulurken karşılaştırma amacıyla gelişmekte olan ekonomiler, Avrupa/Orta Asya bölgesi, orta-yüksek gelirli ekonomiler ve dünya geneline ait ortalamalar da sunulacaktır.

3. Finansal Erişim

Hesaplar, para saklamanın ve gelecek için tasarruf yapmanın güvenli bir yolu olup fatura ödemeyi, krediye erişmeyi, alışveriş yapmayı ve havale gönderip almayı kolaylaştırır. Türkiye'deki yetişkinlerin hesap sahipliği oranı 2011 ve 2014'teki %58 ve %57 seviyesinden 2017'de %69'a, 2021'de ise %74'e yükselmiştir (Şekil 1). Hesap sahipliği oranındaki yukarı yönlü trend tüm referans kümelerinde gözlemlenmektedir. Örneğin, gelişmekte olan ülkelerde ortalama hesap sahipliği oranı on yılda %42'den %71'e çıkmıştır. Türkiye'deki hesap sahipliği oranı dünya ve Avrupa/Orta Asya ortalamaları ile karşılaştırılabilir olsa da orta-yüksek gelirli ekonomilerin ortalamasından 10 puan daha düşüktür.

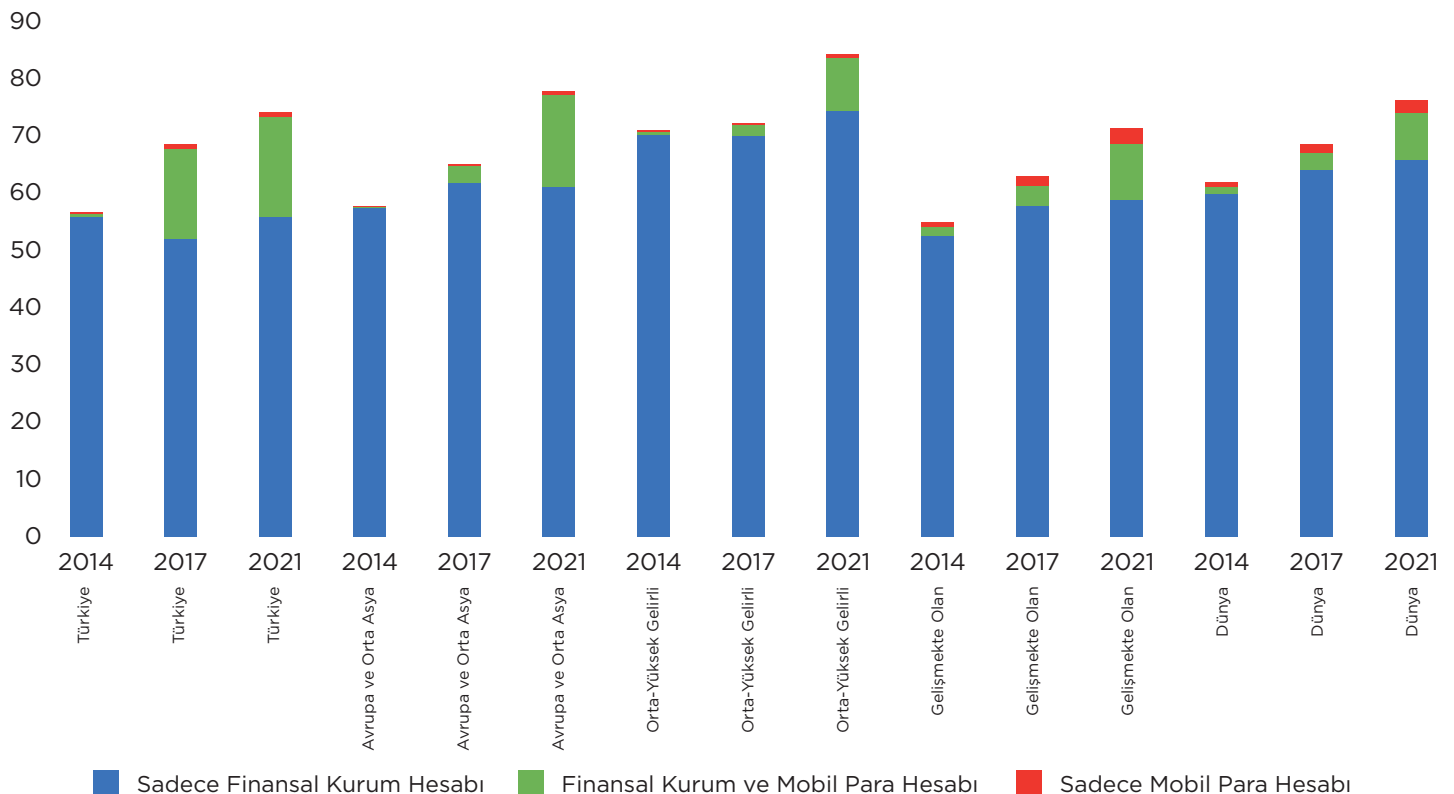
Şekil 1. Hesap Sahipliği Oranları

Türkiye’de hesap sahipliği oranındaki artış mobil para hesabı sahipliğindeki artış ile el ele gerçekleşmiştir (Şekil 2). Sadece bir finansal kurumda hesap sahibi olan yetişkinlerin oranı 2014-2021 arasında %56 seviyesinde sabit kalmıştır. Hem bir finansal kurum hem de mobil para hesabı sahibi olanlar ise aynı süreçte %1’den %18’e yükselmiştir. %1’lik

bir oranın ise sadece mobil para hesabı bulunmaktadır. Mobil para hesabı sahipliği oranındaki artış tüm referans gruplarında gözlemlense de Türkiye’deki yükseliş daha keskindir. Örneğin, orta-yüksek gelirli ekonomiler veya dünyadaki yetişkinlerin %10’u bir mobil para hesabına sahipken bu oran gelişmekte olan ekonomiler için %13’tür.

Şekil 2. Finansal Kurum ve Mobil Para Hesapları

Türkiye’de 2011’den bu yana hesap sahipliğinde gözlemlenen artış, tüm gruplara eşit fayda sağlamamıştır (Tablo 1). Erkeklerin %85’i, kadınların ise %63’ü hesap sahibi olup cinsiyet makası %22’dir. Söz konusu makasın 2011’de %49 olduğu düşünüldüğünde (erkekler %82, kadınlar %33) on sene içerisinde kadınların hesap sahibi olması konusunda büyük ilerleme kaydedildiği düşünülebilir. Ancak cinsiyet makası bu süreçte tüm referans gruplarında da yaklaşık yarı yarıya azalmıştır. Daha da önemlisi, Türkiye’deki cinsiyet makası 2021’de dünya ve orta-yüksek gelirli ekonomilerdekinin yaklaşık beş katı, Avrupa/Orta Asya ve gelişmekte olan ekonomilerdekinin yaklaşık üç katı

olup iyileşmeye muhtaçtır.

Türkiye’de daha yoksul yetişkinlerin bir hesaba sahip olma olasılığı daha zengin olanlardan düşüktür. Hanelerin en zengin %60’ındaki yetişkinlerin %83’ünün hesabı varken, en yoksul %40’ındaki yetişkinlerin yalnızca %61’inin hesabı mevcuttur. %22’ye eşit olan bu gelir makası 2011’den beri iki gelir grubundaki yetişkinlerin hesap sahipliği oranı yükselmesine rağmen sabit kalmıştır. Söz konusu makas, dünya ortalamasının üç, gelişmekte olan ülkeler ortalamasının neredeyse iki katıdır.

Tablo 1. Farklı Gruplarda Hesap Sahipliği Oranları

	Yıl	Kadın	Erkek	En Yoksul %40	En Zengin %60	Yaş 15-24	Yaş 25+	İşgücünde	İşgücü Dışı	İlköğretim ve Altı	İlköğretim Üstü
Türkiye	2021	63	85	61	83	73	74	83	63	62	81
Türkiye	2017	54	83	56	77	56	72	90	44	57	74
Türkiye	2014	44	69	51	59	42	61	71	45	48	61
Türkiye	2011	33	82	47	65	44	62	89	37	51	65
Avrupa ve Orta Asya	2021	75	81	72	82	73	79	84	68	58	82
Avrupa ve Orta Asya	2017	62	68	56	71	50	69	75	52	46	71
Avrupa ve Orta Asya	2014	56	59	51	62	42	61	68	42	35	64
Avrupa ve Orta Asya	2011	40	50	36	50	32	48	53	32	30	50
Orta-Yüksek Gelirli	2021	82	86	79	88	81	85	82	85	79	89
Orta-Yüksek Gelirli	2017	69	76	62	80	65	74	78	60	66	79
Orta-Yüksek Gelirli	2014	68	74	64	76	59	73	77	56	66	76
Orta-Yüksek Gelirli	2011	52	61	41	67	49	58	62	42	51	64
Gelişmekte Olan	2021	68	74	67	75	62	74	70	72	65	79
Gelişmekte Olan	2017	59	67	55	69	53	66	69	53	55	72
Gelişmekte Olan	2014	51	59	47	60	42	59	63	41	47	64
Gelişmekte Olan	2011	37	46	30	49	31	45	49	29	35	53
Dünya	2021	74	78	72	79	66	79	77	75	66	84
Dünya	2017	65	72	61	74	56	72	74	59	56	78
Dünya	2014	58	65	55	67	47	66	69	50	48	73
Dünya	2011	47	55	41	57	37	55	56	42	37	66

Hesap sahipliği oranı daha yaşlı (25+ yaş) yetişkinler ile daha genç (15-24 yaş) yetişkinler arasında pek fark göstermemektedir. 2021'de, 25 yaş ve üzerindeki yetişkinlerin %74'ünün hesabı varken, 15-24 yaş arasındakilerin %73'ünün hesabı mevcuttur. Yaş makası 2011'de %18 olup daha genç yetişkinler arasındaki hesap sahipliği oranının daha yaşlı yetişkinler arasındakine göre daha büyük bir ivmeyle artması sebebiyle kapanmıştır. Söz konusu makas, dünya genelinde ve gelişmekte olan ekonomilerde hala %13 ve %12 seviyelerindedir.

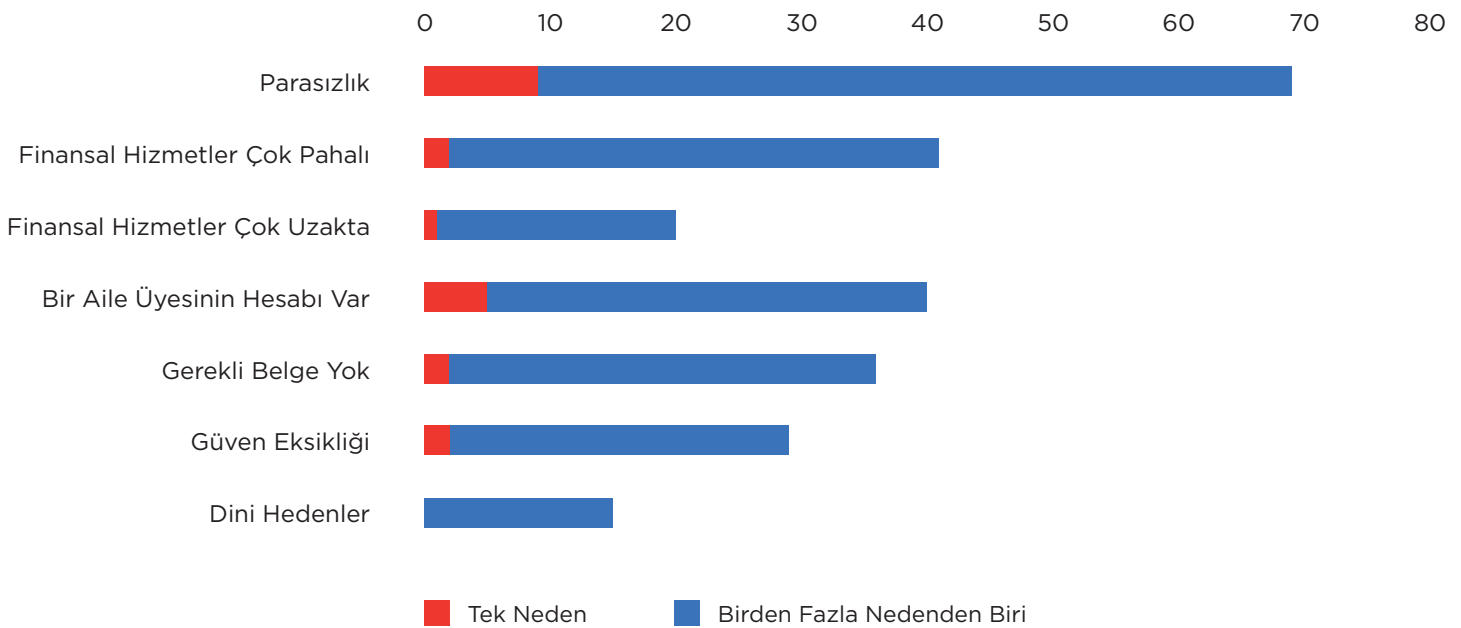
İstihdam edilen veya iş arayan yetişkinlerin bir hesaba sahip olma olasılığı, işgücü dışında kalanlara göre daha yüksek olabilir. Ancak istihdam makası, dünya geneli, gelişmekte olan ekonomiler ve orta-yüksek gelirli ekonomilerde küçük olup işgücündeki ya da işgücü dışındaki yetişkinlerin lehine %2 ya da %3 seviyesindedir. Türkiye'de ise işgücüne dahil olan yetişkinlerin %83'ünün, işgücü dışında kalanların %63'ünün bir hesabı olup aradaki makas %20'dir. Bu makas 2011'de %52 seviyesinde olup işgücündekilerin hesap sahipliği oranında küçük bir düşüş yaşanırken işgücü dışındakilerin hesap sahipliği oranında keskin bir yükseliş (%36'den %63'e) gözlemlenmektedir.

Son olarak, hesap sahipliği oranı, daha az eğitilmiş (ilköğretim ve daha az) yetişkinler arasında daha düşüktür.

Türkiye'de, daha az eğitilmiş yetişkinlerin hesap sahibi olma olasılığı, en az orta öğretime sahip yetişkinlere göre %19 daha düşüktür. Bu eğitim makası on yıl içinde 5 puan artmış olup iki grupta da hesap sahipliği oranında artış gerçekleşmesine rağmen eğitim makasını kapatma fırsatı kaçmıştır. Söz konusu makas, dünya ortalaması ile benzer olup Avrupa/Orta Asya ortalamasının neredeyse iki katıdır.

Küresel Findex anketi, hesap sahibi olmayan yetişkinlere bir finansal kurumda ya da mobil para sağlayıcıda neden hesapları olmadığı sorusunu da yöneltmektedir. Yanıt verenler birden fazla neden sunabilmektedir (Şekil 3). Hesabı olmayanların %69'u tek neden veya birden çok nedenden biri olarak "parasızlık" ifadesini kullanmıştır. Başka bir deyişle, insanlar genelde yeterli paraları olmadığını ifade etmiş, ardından finansal hizmetlerin çok pahalı veya çok uzakta olması gibi başka bir neden eklemiştir. Bu yanıtlar, insanların bankacılık maliyetlerinin daha düşük veya bankaların daha uygun konumlandırılmış olması durumunda hesap sahibi olmayı tercih edebileceğini göstermektedir. Yanıt verenlerin sadece %9'u tek engel olarak yeterli paraya sahip olmadıklarını bildirmiştir. Diğer tüm nedenler, bir finansal kurum hesabı olmayan yetişkinlerin %5'i veya daha azı tarafından tek sebep olarak ifade edilmiştir.

Şekil 3. Hesap Sahibi Olmama Nedenleri

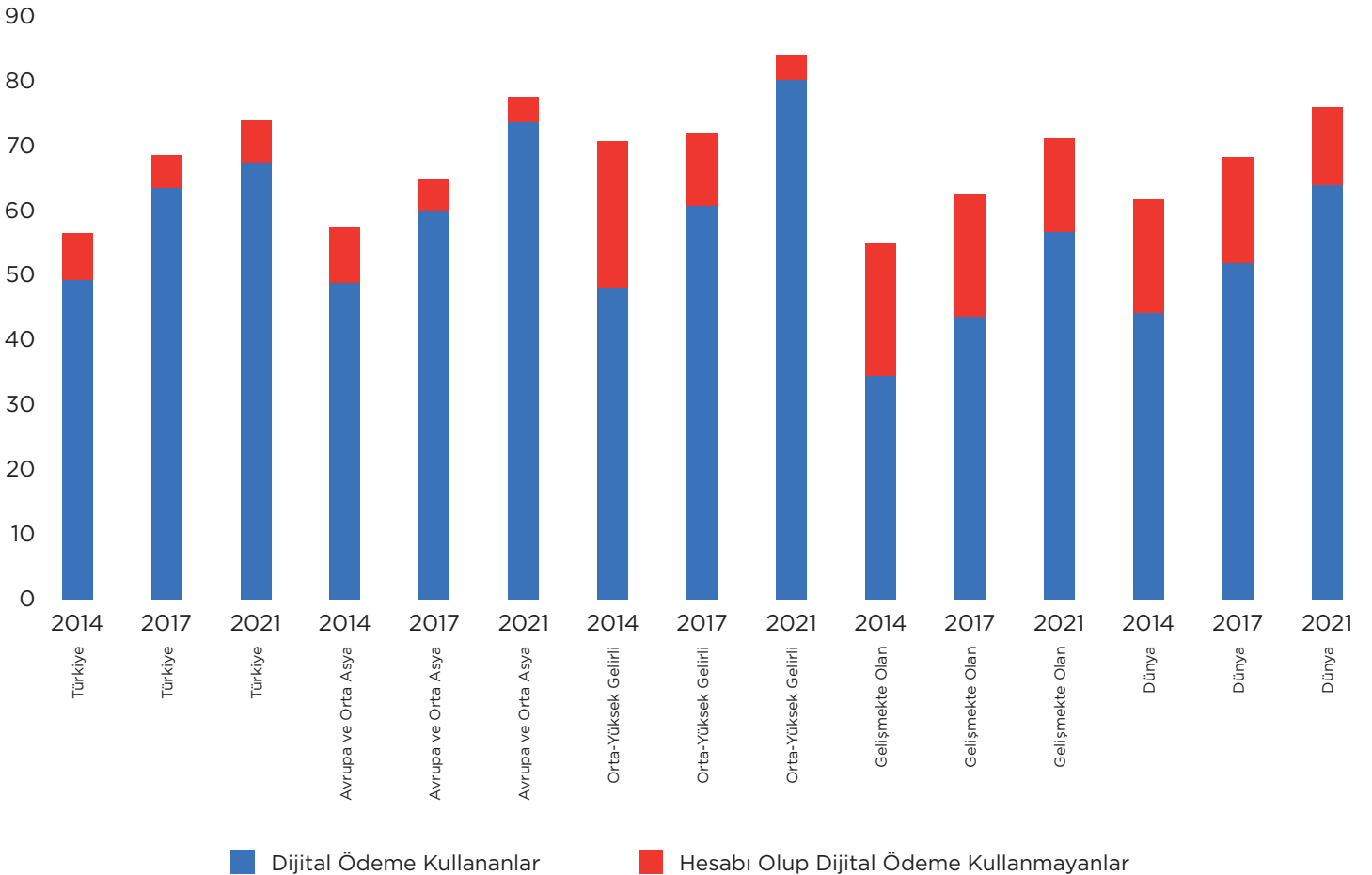
4. Finansal Hizmetlerin Kullanımı

Türkiye’de hesabı olmayan yetişkinlerin %41’i finansal hizmetlerin çok pahalı olduğunu söylemiştir. Katılımcıların %40’ı ise neden olarak bir aile üyesinin zaten bir hesabı olduğunu bildirmiştir. Finansal kurum hesabı olmayanların %36’sı hesap açmak için gerekli belgelere sahip olmadığını belirtmiştir. Türkiye’de gerekli belgeye sahip olanların %24’ünün bir hesabı yokken bu oran dünya genelinde %22, orta-yüksek gelirli ekonomilerde %15’tir. Finansal sisteme duyulan güvensizlik, hesabı olmayan yetişkinlerin %29’u tarafından anılmıştır. Mesafe, yanıt verenlerin %20’si için bir engel teşkil etmektedir. Son olarak, hesabı olmayan yetişkinlerin %15’i dini sebepleri bir engel olarak gösterirken din hiç kimse tarafından tek neden olarak gösterilmemiştir. Son olarak, hesap sahibi olmayan yetişkinlerin %48’i bir hesap kullanabilmeleri için başka birinin yardımına ihtiyaç duyacaklarını belirtmiştir. Bu oran, dünya genelinde %37, gelişmekte olan ekonomilerde %36’dır.

4.1 Dijital Ödemeler

Hesap sahipliği oranındaki artışlar ve bu konudaki eşitsizliklerin azalması olumlu olmakla birlikte finansal kapsayıcılığın esas amacı, hesap sahiplerinin hesaplarını gerçekten dijital ödemeler, tasarruflar ve uygun kredi elde etmek için kullanmalarıdır. 2021’deki Küresel Findex anketine göre, Türkiye’deki yetişkinlerin %68’i (hesap sahiplerinin %91’i) en az bir dijital ödeme yapmış veya almıştır (Şekil 4). Söz konusu oran, 2014’te %50 (hesap sahiplerinin %87’si), 2017’de ise %64’tür (hesap sahiplerinin %93’ü). Dijital ödemeler, mobil para hesabı, banka kartı ya da kredi kartı kullanımını veya bir hesaptan ödeme yapmak, fatura ödemek, tanıdıklara para göndermek için cep telefonu ya da internet kullanımını içerir. Türkiye’de dijital ödeme kullanımı Avrupa/Orta Asya (yetişkinlerin %74’ü, hesap sahiplerinin %95’i) ve orta-yüksek gelirli ekonomilerden Asya (yetişkinlerin %80’i, hesap sahiplerinin %95’i) geride olup gelişmekte olan ekonomiler (yetişkinlerin %57’si, hesap sahiplerinin %80’i) ve dünya ortalamasından (yetişkinlerin %64’ü, hesap sahiplerinin %84’ü) yüksektir.

Şekil 4. Dijital Ödeme Kullanımı

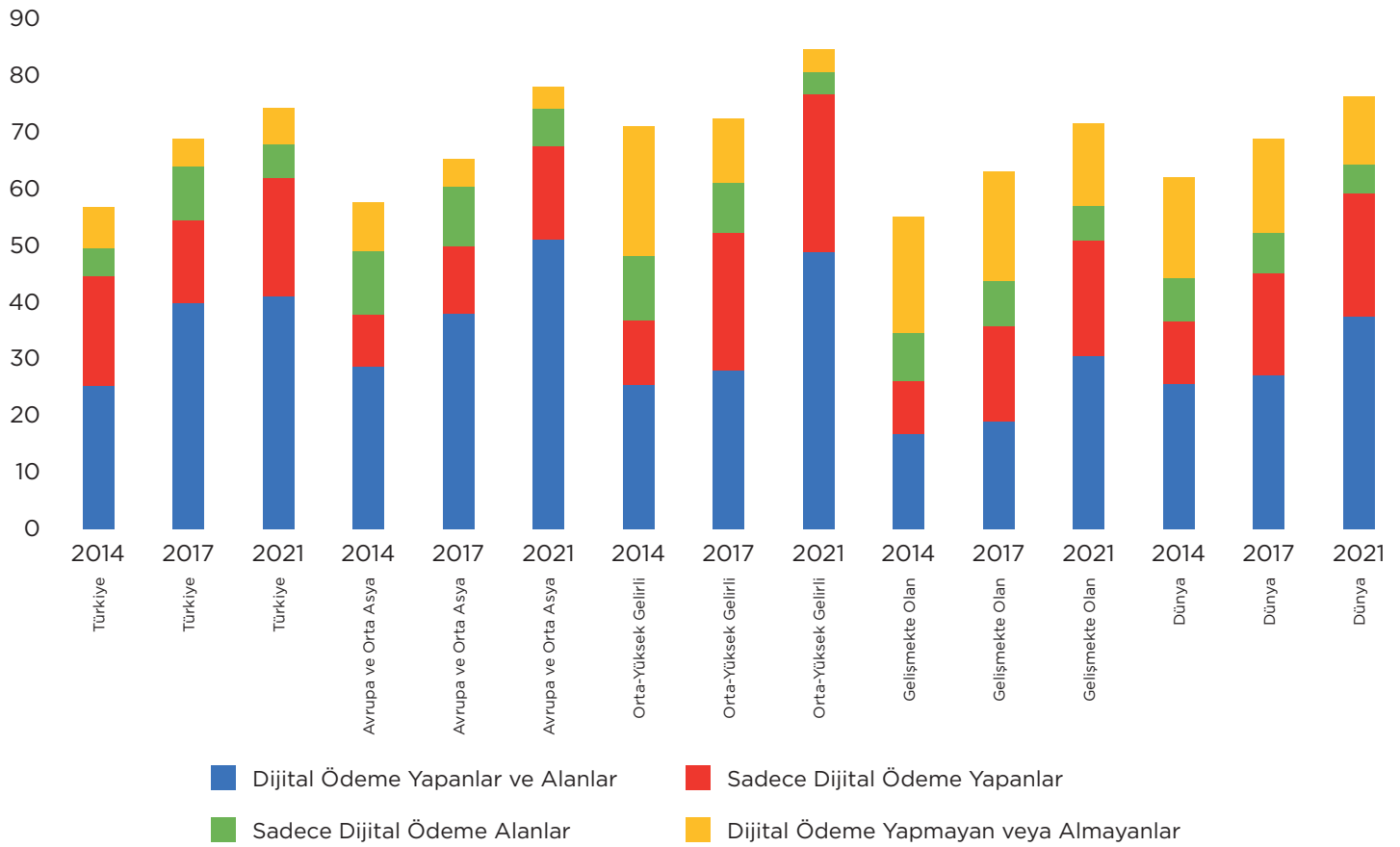

Dijital ödemeleri kullanan kişiler, yalnızca dijital ödeme yapmak veya yalnızca dijital ödeme almaktan ziyade yaygın olarak hem ödeme yapar hem de almaktadır (Şekil 5). 2021'deki Küresel Findex anketine göre, Türkiye'deki yetişkinlerin %68'i dijital ödeme kullanırken bu oranın %41'lik bölümünü hem dijital ödeme yapan hem de dijital ödeme alanlar oluşturmaktadır. Bu oran 2014'ten beri 16 puan yükselmiştir. Sadece dijital ödeme yapanlar tüm yetişkinlerin %21'i iken sadece dijital ödeme alanlar

yalnızca %6'dır. Dijital ödeme alan yetişkinlerin dijital ödeme yapma olasılığı geçmişe nazaran daha yüksektir. Türkiye'de dijital ödeme alanların aynı zamanda dijital ödeme yapma olasılığı 2017'de %80'den 2021'de %87'e çıkmıştır. Bu oran, dünya geneli ve Avrupa/Orta Asya'da benzer, orta-yüksek gelirli ekonomilerde daha yüksek (%92), gelişmekte olan ekonomilerde daha düşüktür (%83).

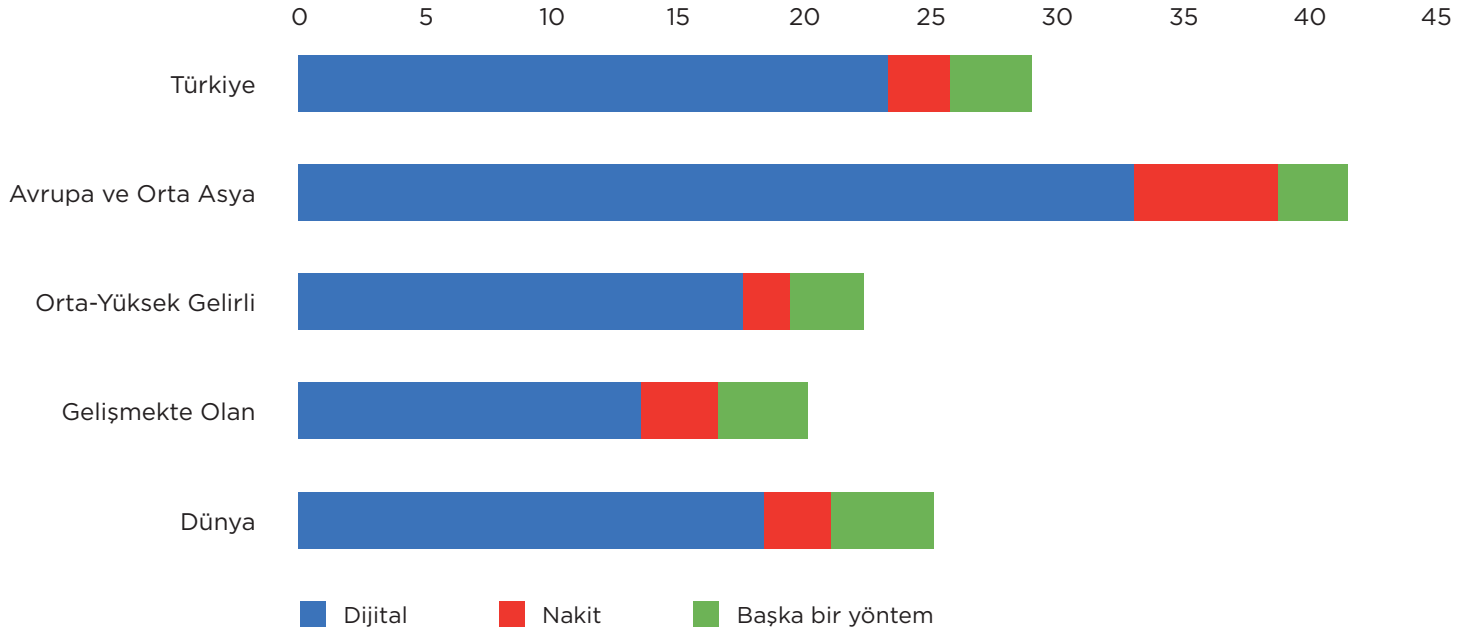
Şekil 5. Dijital Ödemelerin Kullanım Yöntemleri

Türkiye'de, yetişkinlerin %33'ü, kamu sektörü/emekli maaşı veya devlet transfer ödemeleri (sübvansiyonlar, işsizlik yardımları veya eğitim ya da sağlık harcamaları için yapılan ödemeler) şeklinde, devletten en az bir ödeme almıştır (Şekil 6). Bu oran, dünya geneli (%28), gelişmekte olan ekonomiler (%22) ve orta-yüksek gelirli

ekonomilerden (%25) yüksek olup Avrupa/Orta Asya'ya (%46) göre daha düşüktür. Türkiye'de devlet ödemelerinin büyük çoğunluğu (%80) bir hesaba yapılmaktadır. Bu oran, orta-yüksek gelirli ekonomiler ve Avrupa/Orta Asya ile benzer, dünya geneli (%73) ve gelişmekte olan ekonomilerden (%67) yüksektir.

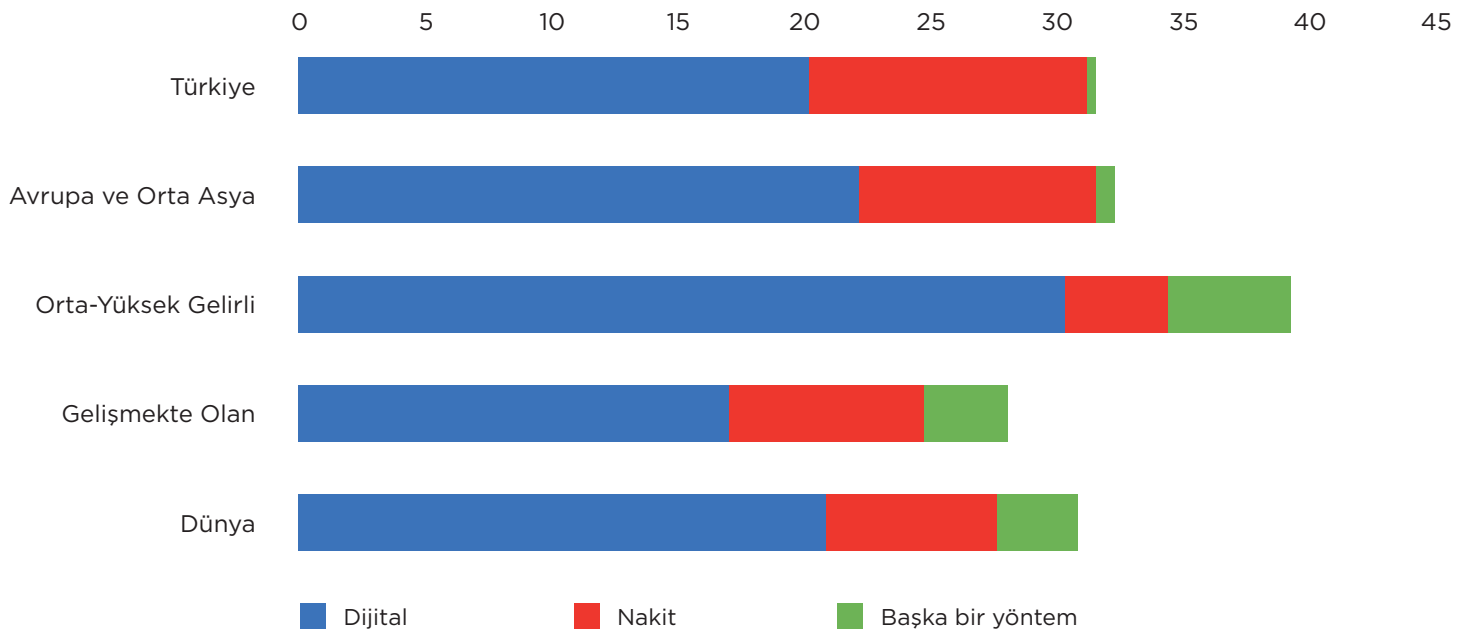
Şekil 6. Devlet Ödemeleri

Türkiye’de Küresel Findex anketine katılan yetişkinlerin %31’i özel sektördeki bir işverenden en az bir maaş ödemesi almıştır (Şekil 7). Bu oran, dünya geneli ve Avrupa/Orta Asya’da benzer, gelişmekte olan ekonomilerde (%28) daha düşük, orta-yüksek gelirli ekonomilerde

(%39) daha yüksektir. Özel sektör ödemelerinin üçte ikisi kadarı Türkiye’de bir hesaba yapılmaktadır. Bu oran, yine dünya geneli ve Avrupa/Orta Asya’da benzer olup gelişmekte olan ekonomilerde (%61) daha düşük, orta-yüksek gelirli ekonomilerde (%77) daha yüksektir.

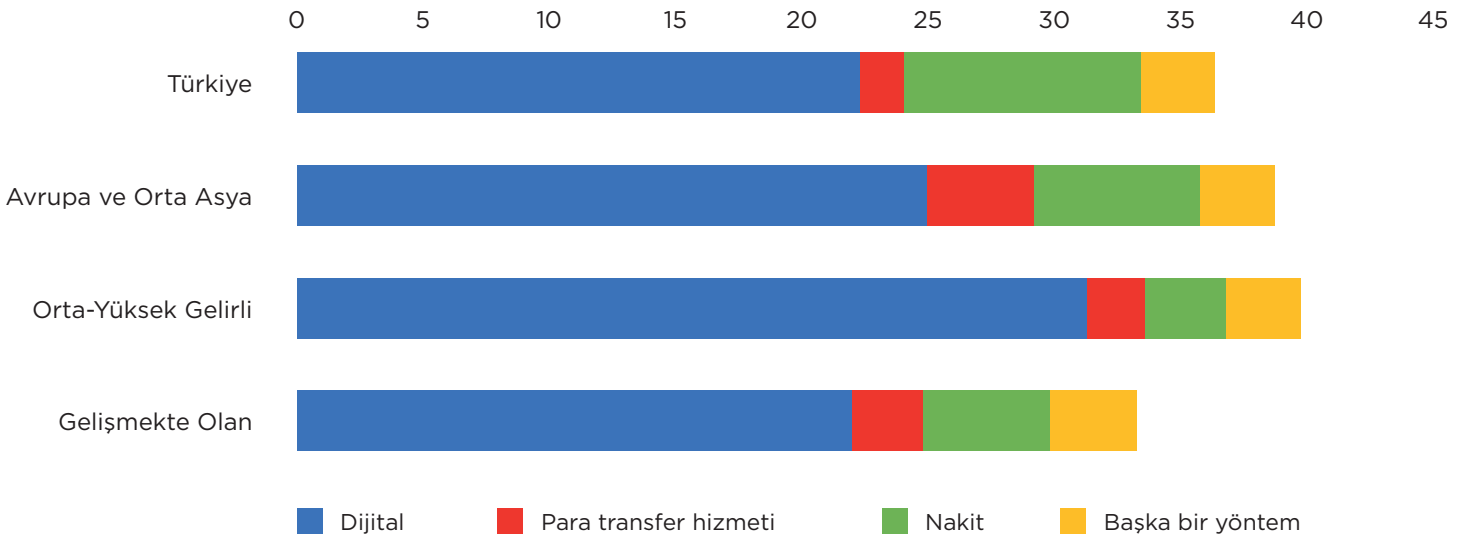
Şekil 7. Özel Sektör Ücret Ödemeleri

Türkiye’de yaşayan yetişkinlerin %36’sı ülkenin başka bir yerinde yaşayan bir akraba veya arkadaşına para göndermiş veya onlardan para almıştır (Şekil 8). Bu oran, tüm referans gruplarında benzer olup %33 (gelişmekte olan ekonomiler) ve %40 (orta-yüksek gelirli ekonomiler) arasında değişmektedir. Türkiye’deki yurt

içi transferlerinin %61’i bir hesaptan yapılırken %26’sı nakit şeklinde, gerisi ise başka bir para transfer hizmeti veya diğer yöntemlerle gerçekleşmektedir. Bir hesaptan yapılan yurt içi transferlerin tüm yurt içi transferlere oranı referans gruplarında %64 (Avrupa/Orta Asya) ve %79 (orta-yüksek gelirli ekonomiler) arasında değişmektedir.

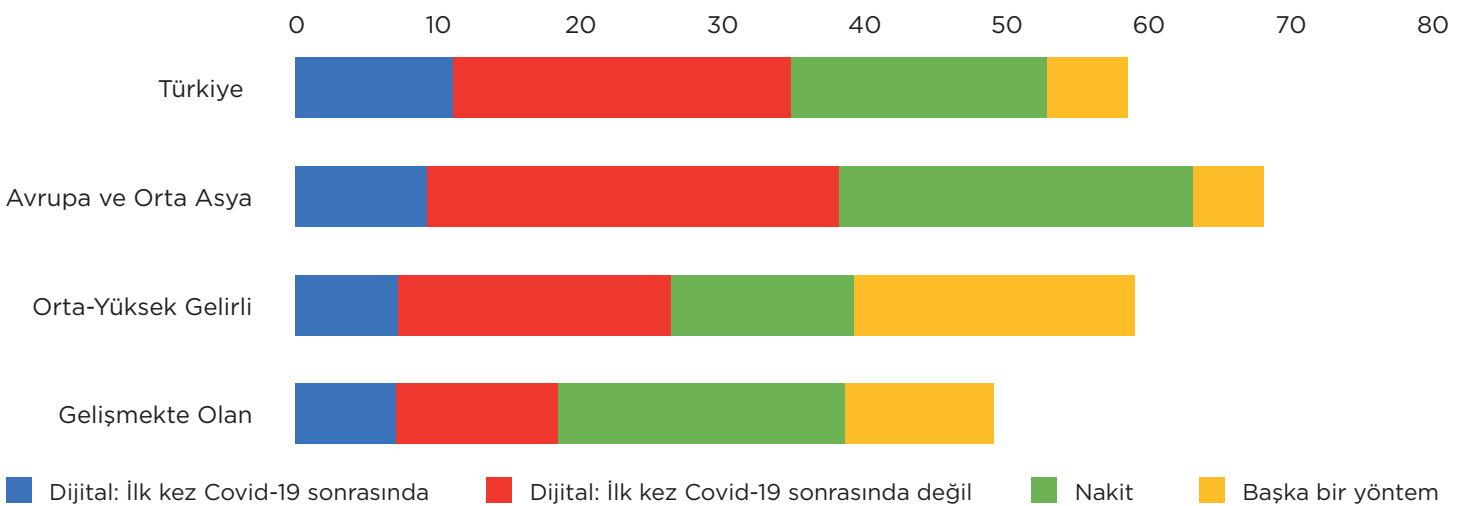
Şekil 8. Yurt İçi Transferler

Türkiye’de Küresel Findex anketine katılan yetişkinlerin %58’i elektrik, su veya gaz faturaları için düzenli ödemeler yapmıştır (Şekil 9). Orta-yüksek gelirli ekonomilerle benzer olan bu oran dünya genelinde %49, Avrupa/Orta Asya’da %68’dir. Türkiye’deki yetişkinlerin %35’i en az bir fatura ödemesini bir hesaptan yapmıştır. Bu kişiler fatura ödemesi yapan tüm yetişkinlerin %60’ına denk gelmektedir. Bu oran, tüm referans gruplarından yüksektir. Örneğin, gelişmekte olan ekonomilerde

fatura ödemesi yapan tüm yetişkinlerin sadece %37’si en az bir fatura ödemesini bir hesaptan yapmıştır. Son olarak, Türkiye’de bir hesap üzerinden fatura ödemesi yapan kişilerin yaklaşık üçte biri (tüm yetişkinlerin %11’i) bunu Covid-19 salgını sonrasında gerçekleştirmiştir. Bu oran, orta-yüksek gelirli ekonomiler (%27) ve Avrupa/Orta Asya’da (%24) daha düşük, gelişmekte olan ekonomilerde (%38) daha yüksektir.

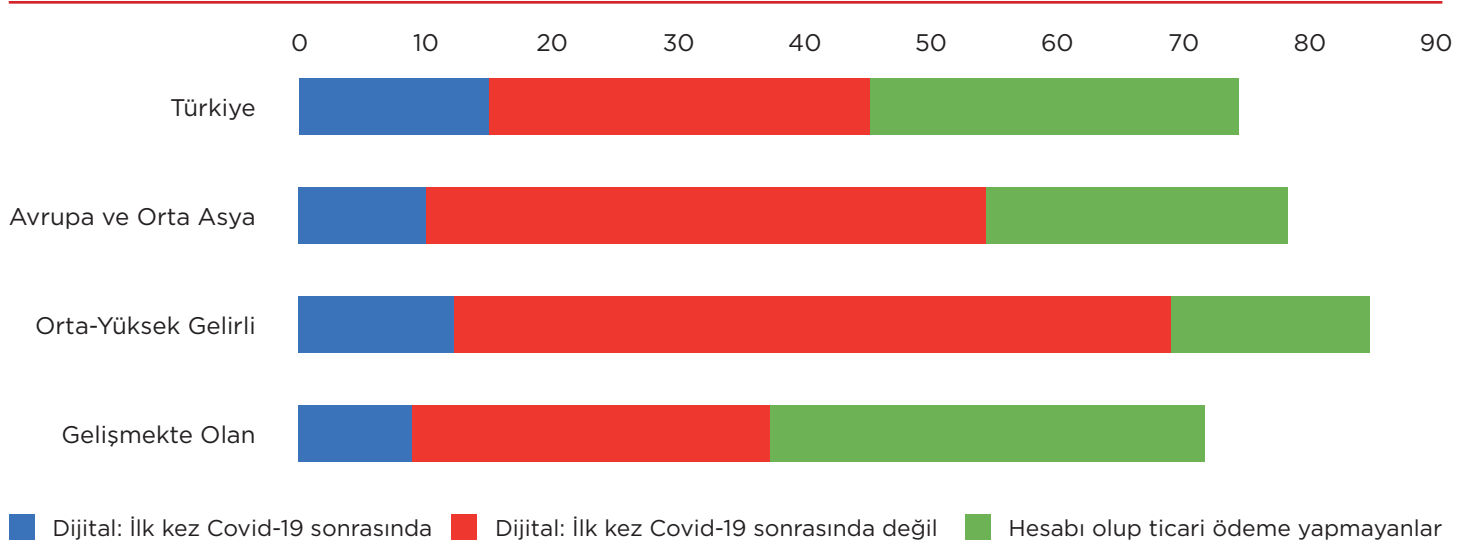
Şekil 9. Fatura Ödemeleri

Türkiye’de yaşayan yetişkinlerin %45’i (hesap sahiplerinin %60’i) bir hesaptan en az bir ticari ödeme yapmıştır (Şekil 10). Bu oran, yetişkinlerin %37’sinin (hesap sahiplerinin %52’si) bir hesaptan ticari ödeme yaptığı gelişmekte olan ekonomilerden yüksek ancak yetişkinlerin %54’ünün (hesap sahiplerinin %70’i) bir hesaptan ticari ödeme yaptığı Avrupa/Orta Asya’dan ve yetişkinlerin %68’inin

(hesap sahiplerinin %81’i) bir hesaptan ticari ödeme yaptığı orta-yüksek gelirli ekonomilerden düşüktür. Ek olarak, Türkiye’de bir hesap üzerinden ticari ödeme yapan kişilerin üçte biri (tüm yetişkinlerin %15’i) bunu Covid-19 salgını sonrasında gerçekleştirmiştir. Bu oran, diğer tüm referans gruplarına göre daha yüksektir.

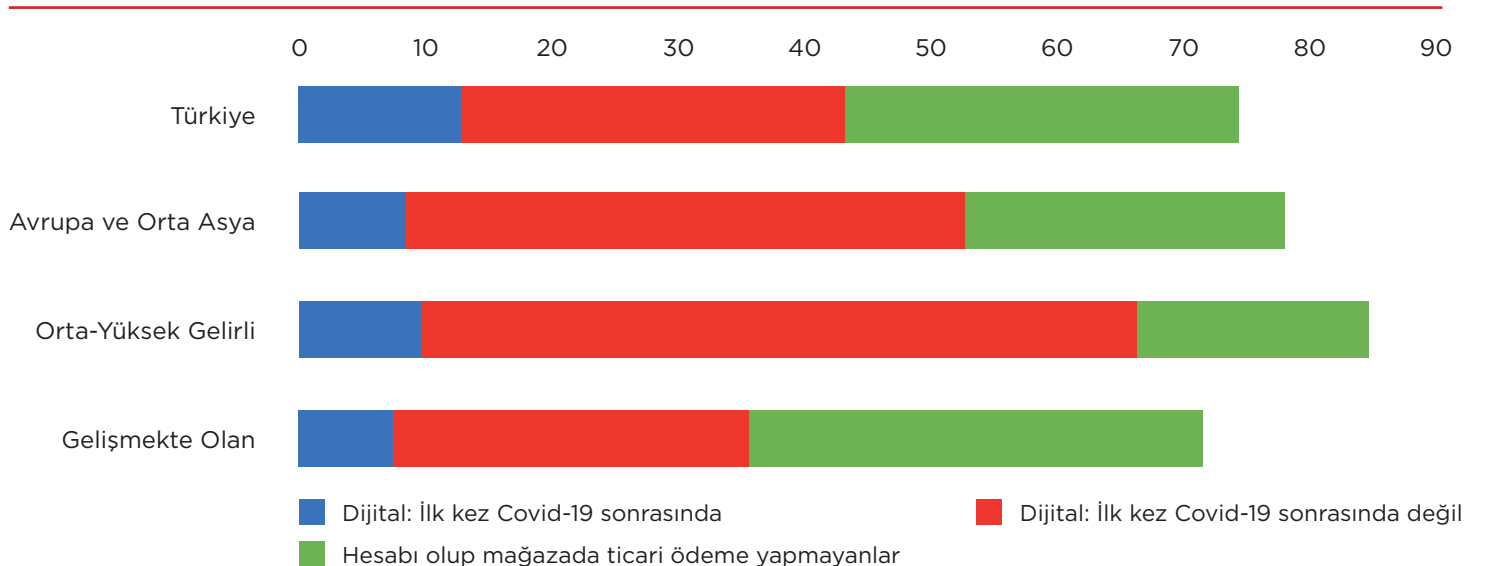
Şekil 10. Dijital Ticari Ödemeler

Türkiye’de Küresel Findex anketine katılan yetişkinlerin %43’ü (hesap sahiplerinin %58’i) bir mağazada bir hesaptan en az bir kere ticari ödeme yapmıştır (Şekil 11). Bu oran, yetişkinlerin %35’inin (hesap sahiplerinin %50’si) bir mağazada bir hesaptan ticari ödeme yaptığı gelişmekte olan ekonomilerden yüksek ancak yetişkinlerin %52’sinin (hesap sahiplerinin %68’i) bir mağazada bir hesaptan ticari ödeme yaptığı Avrupa/Orta Asya’dan

ve yetişkinlerin %66’sının (hesap sahiplerinin %78’i) bir mağazada bir hesaptan ticari ödeme yaptığı orta-yüksek gelirli ekonomilerden düşüktür. Ayrıca, Türkiye’de bir mağazada bir hesap üzerinden ticari ödeme yapan kişilerin %30’u (tüm yetişkinlerin %13’ü) bunu Covid-19 salgını sonrasında gerçekleştirmiştir. Bu oran, diğer tüm referans gruplarına göre daha yüksektir.

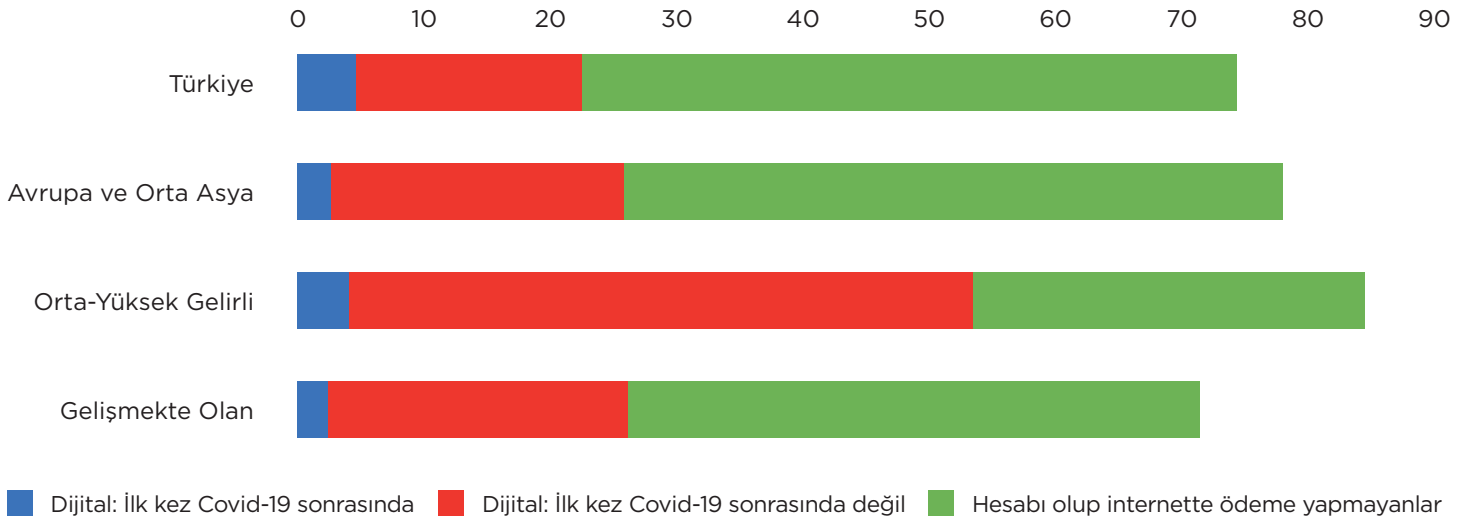
Şekil 11. Dijital Mağaza Ticari Ödemeler

Türkiye’de yaşayan yetişkinlerin %23’ü (hesap sahiplerinin %30’u) internet üzerinden bir hesaptan en az bir kere ödeme yapmıştır (Şekil 12). Bu oran, yetişkinlerin %26’sının (hesap sahiplerinin %36’sı) internet üzerinden bir hesaptan ödeme yaptığı gelişmekte olan ekonomilerden, yetişkinlerin %26’sının (hesap sahiplerinin %33’ü) internet üzerinden bir hesaptan ödeme yaptığı Avrupa/Orta

Asya’dan ve yetişkinlerin %53’ünün (hesap sahiplerinin %63’ü) internet üzerinden bir hesaptan ödeme yaptığı orta-yüksek gelirli ekonomilerden düşüktür. Ek olarak, Türkiye’de internet üzerinden bir hesaptan ödeme yapan kişilerin %21’i (tüm yetişkinlerin %5’i) bunu Covid-19 salgını sonrasında gerçekleştirmiştir. Bu oran, tüm referans gruplarına göre en az iki kat daha yüksektir.

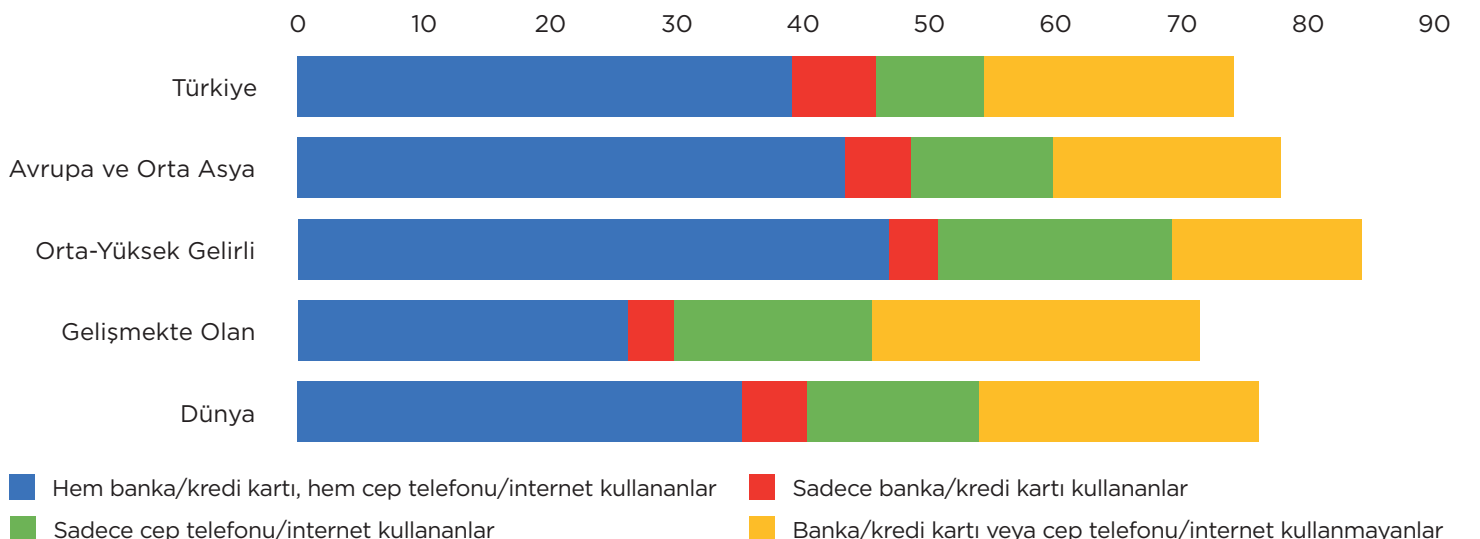
Şekil 12. Dijital İnternet Ödemeleri

Dijital ödemeler nakit çekmeden doğrudan bir hesap aracılığıyla iki şekilde yapılabilir: Banka veya kredi kartı kullanarak ya da cep telefonu veya internet kullanarak (Şekil 13). Türkiye’de tüm hesap sahiplerinin %73’ü (tüm yetişkinlerin %54’ü) bu yöntemlerden birini kullanmıştır. Bu oran, dünya ortalaması (%71) ile benzer, gelişmekte olan ekonomilerden yüksek (%64), Avrupa/Orta Asya (%77) ve orta-yüksek gelirli ekonomilerden (%82) düşüktür.

Türkiye’de bir hesaptan ödeme yapan yetişkinlerin her iki yöntemi de kullanma olasılığı daha yüksektir. Bu oran bir hesaptan ödeme yapanların %72’sine (tüm yetişkinlerin %39’u) eşit olup Avrupa/Orta Asya ile benzer, diğer referans gruplarından yüksektir. Türkiye’deki tüm yetişkinlerin %7’si sadece banka/kredi kartı, %9’u ise sadece cep telefonu ya da internet üzerinden ödeme yapmaktadır.

Şekil 13. Dijital Ödemelerin Yapılma Yöntemleri

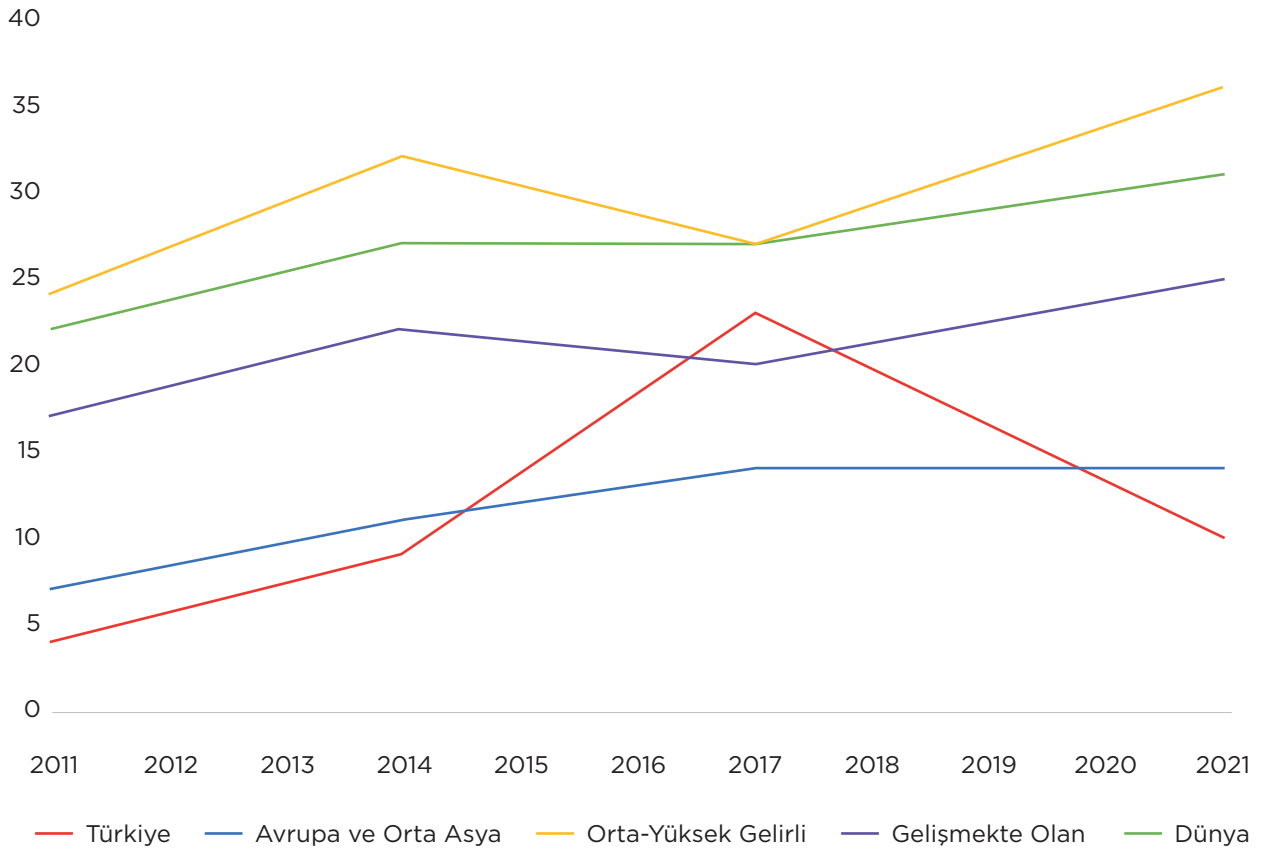

4.2 Tasarruflar

İnsanlar gelecekteki harcamalarını karşılamak, eğitimleri ya da işlerine yatırım yapmak, yaşlılıklarında ya da acil durumlarda zorlanmamak için tasarruf yaparlar. Küresel Findex anketine 2021'de yanıt veren Türkiye'deki yetişkinlerin sadece %10'u son 12 ayda resmi yöntemlerle, yani bir finans kurumu veya bir mobil para hesabı kullanarak, tasarruf etmiştir (Şekil 14). Bu oran, 2011'de sadece %4 olup 2017'de %23'e

yükselmiş ancak daha sonra tekrar düşmüştür. Resmi yöntemlerle tasarruf oranlarındaki artış, tüm referans gruplarında daha istikrarlıdır. Resmi yöntemlerle tasarruf oranı, on yılda, dünya genelinde %22'den %31'e, gelişmekte olan ekonomilerde %17'den %25'e, orta-yüksek gelirli ekonomilerde ise %24'ten %36'ya çıkmıştır. Söz konusu oran, Avrupa/Orta Asya'da da on yıl boyunca iki katına tırmanmış olsa da %14'e eşit olup dünya ortalamasının yarısından azdır.

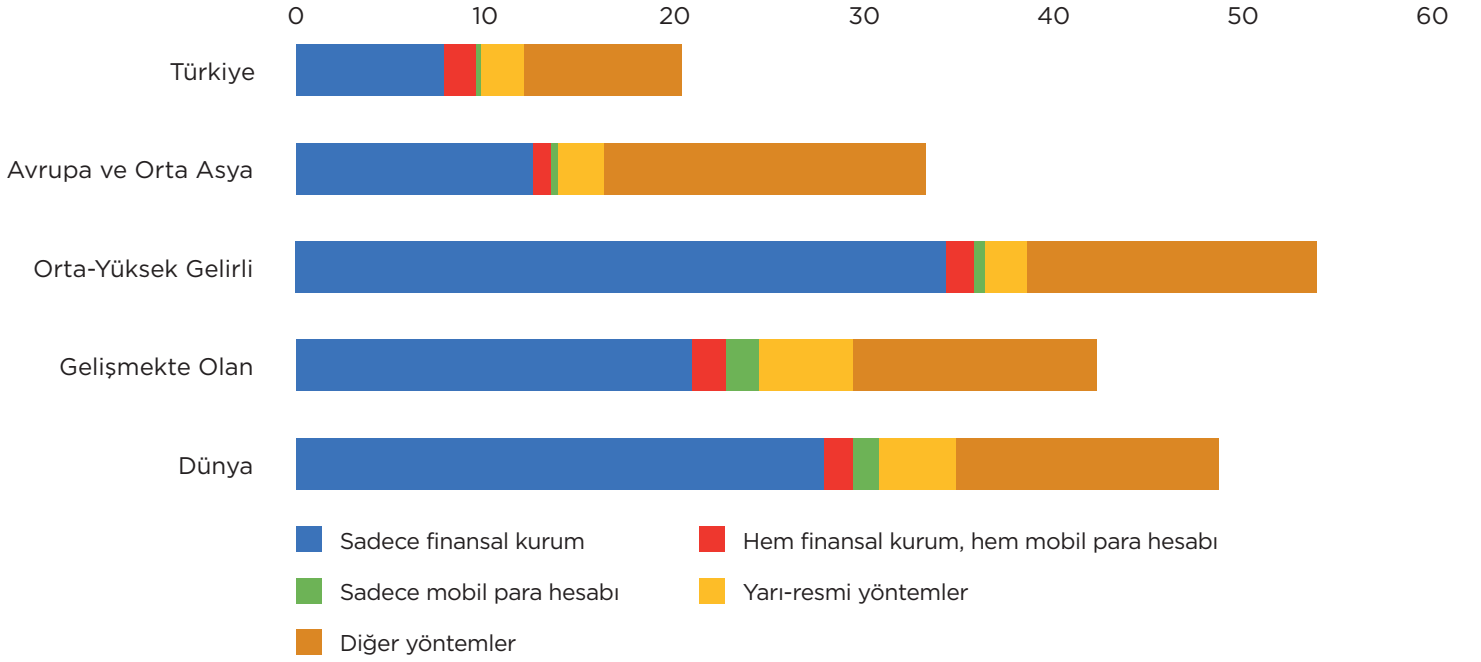
Şekil 14. Resmi Yöntemlerle Tasarruf Oranları

Türkiye'de resmi yöntemlerle tasarruf eden her beş yetişkinden dördü (tüm yetişkinlerin %8'i) bir finansal kurum üzerinden, geri kalan hemen hepsi ise hem finansal kurum hem de mobil para hesabı kullanarak tasarruf yapmıştır (Şekil 15). Mobil para hesapları bir tasarruf etme yöntemi olarak hiçbir referans grubunda yaygın değildir. Türkiye'deki yetişkinlerin %2'si tasarruf amacıyla yarı-resmi yöntemlere (örneğin bir tasarruf kulübüne katılmak veya aile dışından bir kişiyi kullanmak) başvurmaktadır. Yarı-resmi yöntemler,

referans gruplarına bakıldığında, %5'lik oranla en çok gelişmekte olan ekonomilerde yaygındır. Türkiye'deki yetişkinlerin %8'i de yalnızca başka bir yöntem kullanarak tasarruf ettiğini bildirmiştir. Bu yöntemler, evde (yastık altında) para biriktirmeyi, mücevher ya da gayrimenkul gibi varlıklar aracılığıyla tasarruf etmeyi, pay, tahvil veya başka yatırım ürünlerini satın almayı içerebilir. Bu değer, yetişkinlerin %13 ve %17'si arasında değişen oranlarının başka yöntemlerle tasarruf ettiği tüm referans gruplarının gerisindedir.

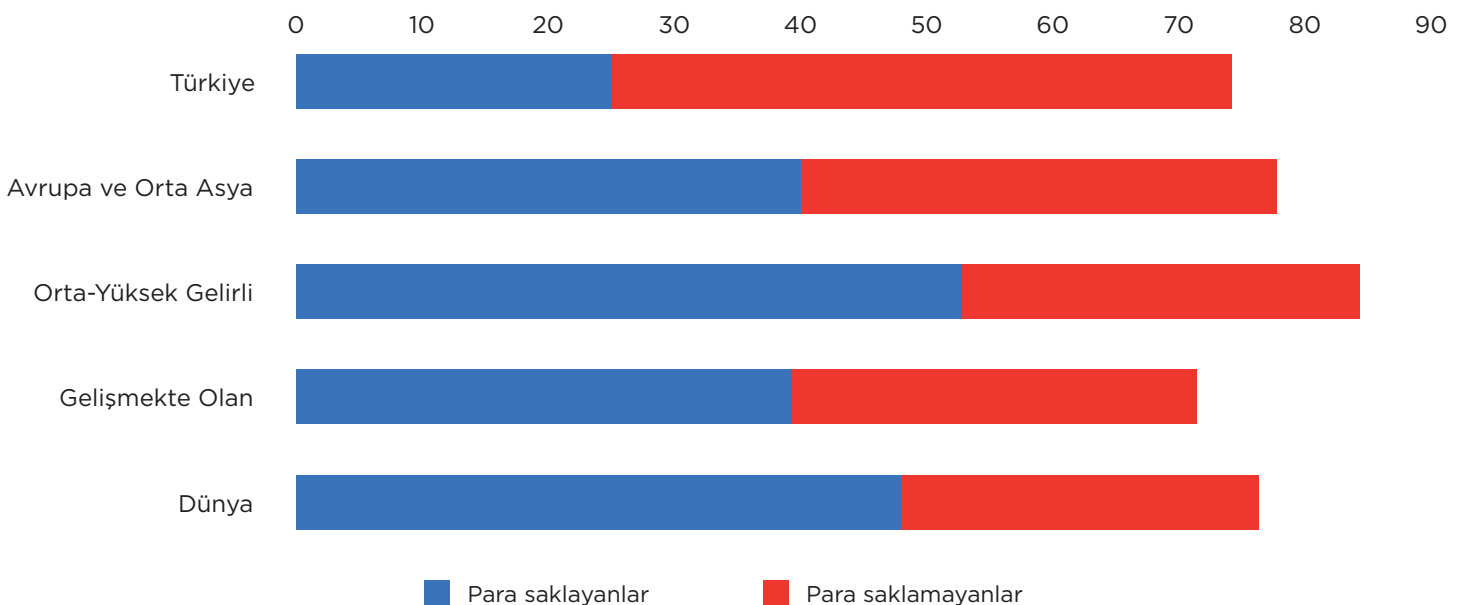
Şekil 15. Tüm Tasarruf Yöntemleri

Tasarruf kavramı, farklı insanlar için farklı anlamlara gelebilir. Birçok kişi, tasarrufu günlük temel ihtiyaçlarının ötesine geçen daha uzun vadeli hedefler veya daha büyük harcamalar için ayrılan para olarak düşünür. Ancak insanlar ay sonunda ödenmesi gereken faturalar da dahil olmak üzere günlük temel ihtiyaçları için de kısa vadede para saklamaktadır. Bu, çoğu kişi için tasarruftan ziyade nakit yönetimine tekabül eder. Küresel Findex

anketi ilk kez 2021'de katılımcılara hesaplarında daha kısa vadeli amaçlar için para saklayıp saklamadıklarını sormuştur. Türkiye'de kısa vade için para saklayanlar tüm yetişkinlerin %25'ine (hesap sahiplerinin %34'ü) eşit olup tüm referans gruplarına nazaran düşüktür (Şekil 16). Örneğin, gelişmekte olan ekonomilerdeki tüm yetişkinlerin %39'u (hesap sahiplerinin %55'i) kısa vadeli ihtiyaçlar için para saklamaktadır.

Şekil 16. Kısa Vade İçin Para Saklama

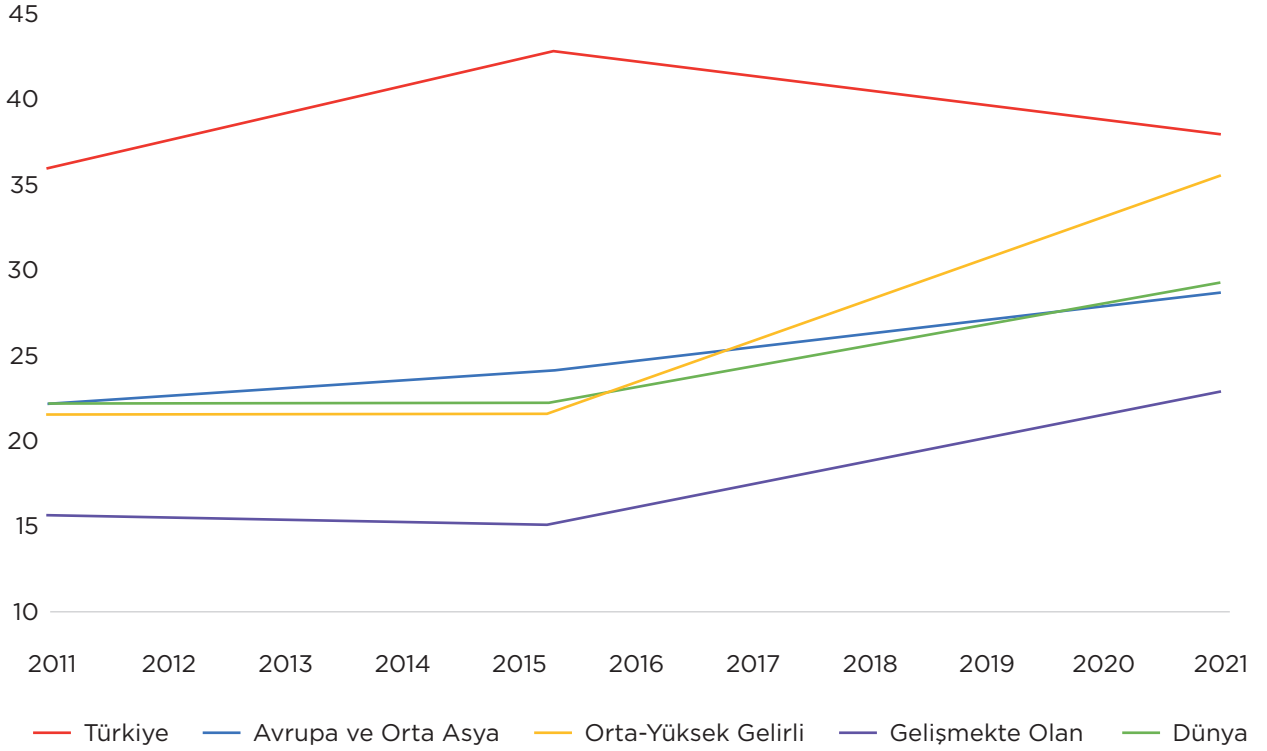

4.3 Borçlanma

2021'de Türkiye'deki yetişkinlerin %38'i, bir finans kurumundan kredi almak, kredi kartı veya bir mobil para hesabı kullanmak gibi resmi yöntemleri kullanarak, son 12 ayda borç aldığını bildirmiştir (Şekil 17). Bu oran 2014'te %36 olup 2017'de %43'e yükselmiş, daha sonra tekrar düşmüştür. Resmi yöntemlerle borçlanma

oranlarında tüm referans gruplarında daha istikrarlı bir yükseliş görülmektedir. Örneğin, bu oran dünya genelinde %22'den %29'a, gelişmekte olan ülkelerde %16'dan %23'e çıkmıştır. Son anket dönemindeki düşüşe rağmen Türkiye'deki resmi yöntemlerle borçlanma oranı tüm referans gruplarından daha yüksektir.

Şekil 17. Resmi Yöntemlerle Borçlanma Oranları

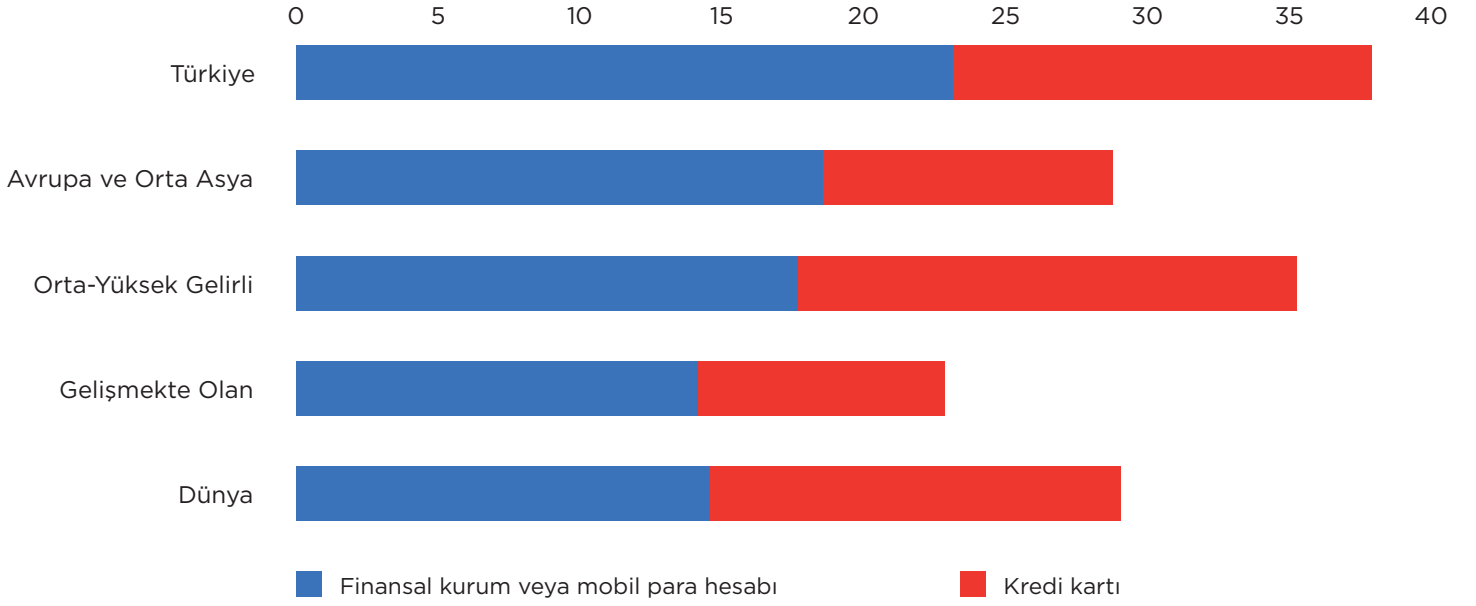

Türkiye'deki tüm yetişkinlerin %23'ü (resmi yöntemlerle borçlananların %61'i) bir finans kuruluşu veya mobil para sağlayıcısı üzerinden borçlanmıştır (Şekil 18). Bu oran, %15'e eşit olan dünya ortalamasından ve diğer referans gruplarındakinden daha yüksektir. Kredi kartları her kullanımda, kart sahipleri her ekstre döngüsünde bakiyelerini tamamen kapatıp faiz ödemeseler bile, kısa vadeli kredi sağlar. Bu nedenle, bir ekonomide kredi

kartlarının kullanılmaya başlanması, kısa vadeli kredi talebini ve kullanımını etkileyebilir. Türkiye'deki tüm yetişkinlerin %15'i (resmi yöntemlerle borçlananların %39'u) son 12 ayda kredi kartı kullanmıştır. Dünya geneline ve orta-yüksek gelirli ekonomilere bakıldığında resmi yöntemlerle borçlananların yarısının kredi kartı kullandığı görülmektedir.

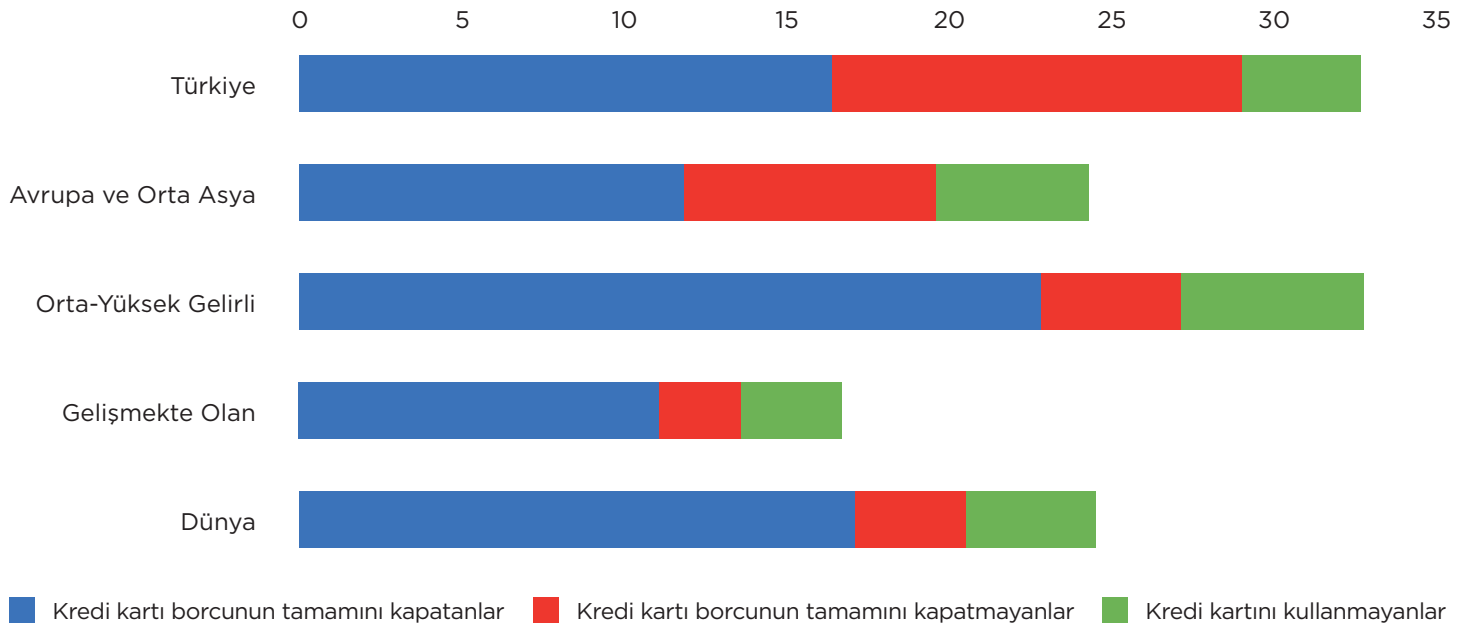
Şekil 18. Resmi Borçlanma Yöntemleri

Küresel Findex anketi ilk kez 2021'de kredi kartı kullanan yetişkinlere tüm bakiyelerini son ödeme tarihine kadar tamamen ödeyip ödemediklerini sormuştur. Türkiye'de kredi kartı kullanan yetişkinlerin %57'si bakiyelerini ay sonunda tamamen kapatmaktadır (Şekil 19). Bu oran, tüm referans gruplarında daha yüksek olup, dünya

geneli, gelişmekte olan ekonomiler ve orta-yüksek gelirli ekonomilerde %80'i aşmaktadır. Ek olarak, Türkiye'deki kredi kartı sahiplerinin %11'inin kredi kartlarını son 12 ay içerisinde kullanmadığı görülmektedir. Bu oran da tüm referans gruplarında daha yüksektir, örneğin gelişmekte olan ekonomilerde %19'a varmaktadır.

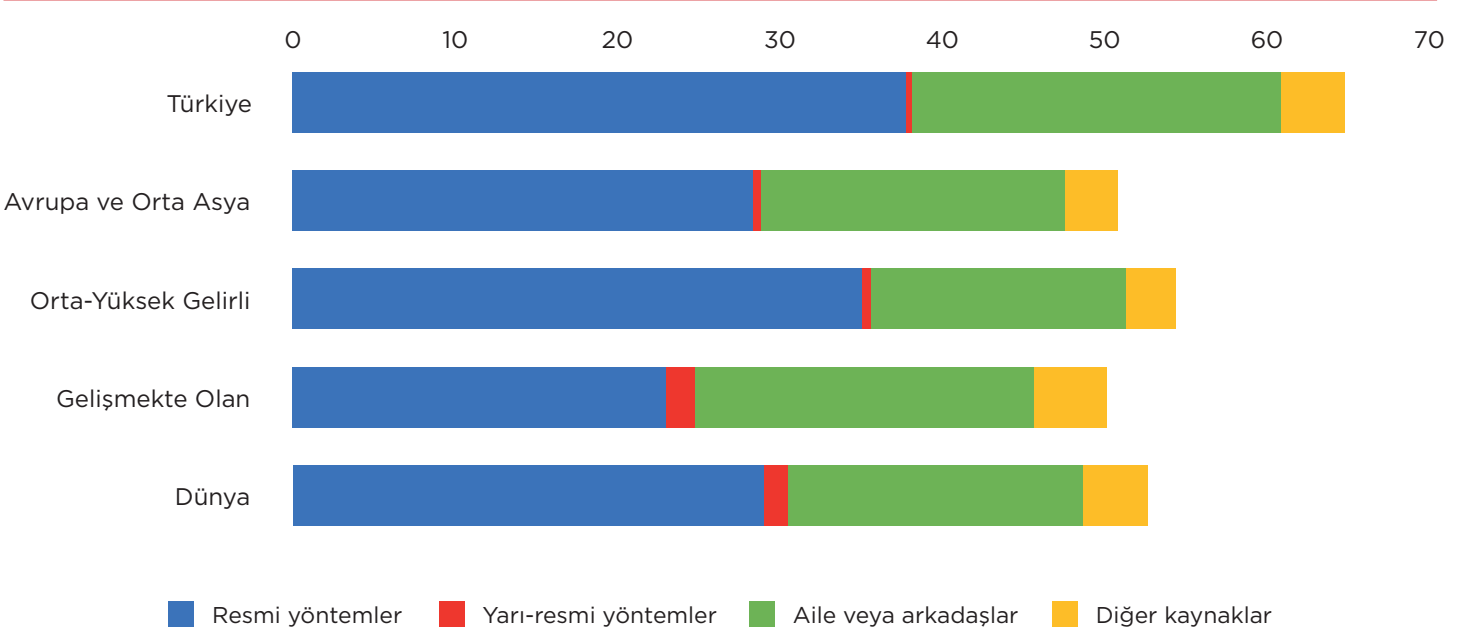
Şekil 19. Kredi Kartı Borcunu Kapatma Oranları

Kredi birlikleri gibi yarı-resmi yöntemler Türkiye’de ve tüm referans gruplarında nadiren tercih edilmektedir. Resmi yöntemlerin ardından en sık başvuru alan borç kaynağı aile ve arkadaşlardır (Şekil 20). Türkiye’de herhangi bir kaynaktan borçlananların %35’i (tüm yetişkinlerin %23’ü)

borç almak için aile ve arkadaşlarına yönelmektedir. Bu oran, orta-yüksek gelirli ekonomilerde %29’dan gelişmekte olan ekonomilerde %42’ye kadar değişkenlik göstermektedir.

Şekil 20. Tüm Borçlanma Yöntemleri

Küresel Findex anketi, katılımcılara son 12 ayda sağlık veya tıbbi amaçlar için borç alıp almadıklarını da sormaktadır. Türkiye’deki tüm yetişkinlerin %23’ü, pandemiye denk gelen anket döneminde, bu sebeplerle borç aldığını bildirmiştir. Bu oran tüm referans gruplarında daha düşüktür, örneğin dünya genelinde %15’e eşittir.

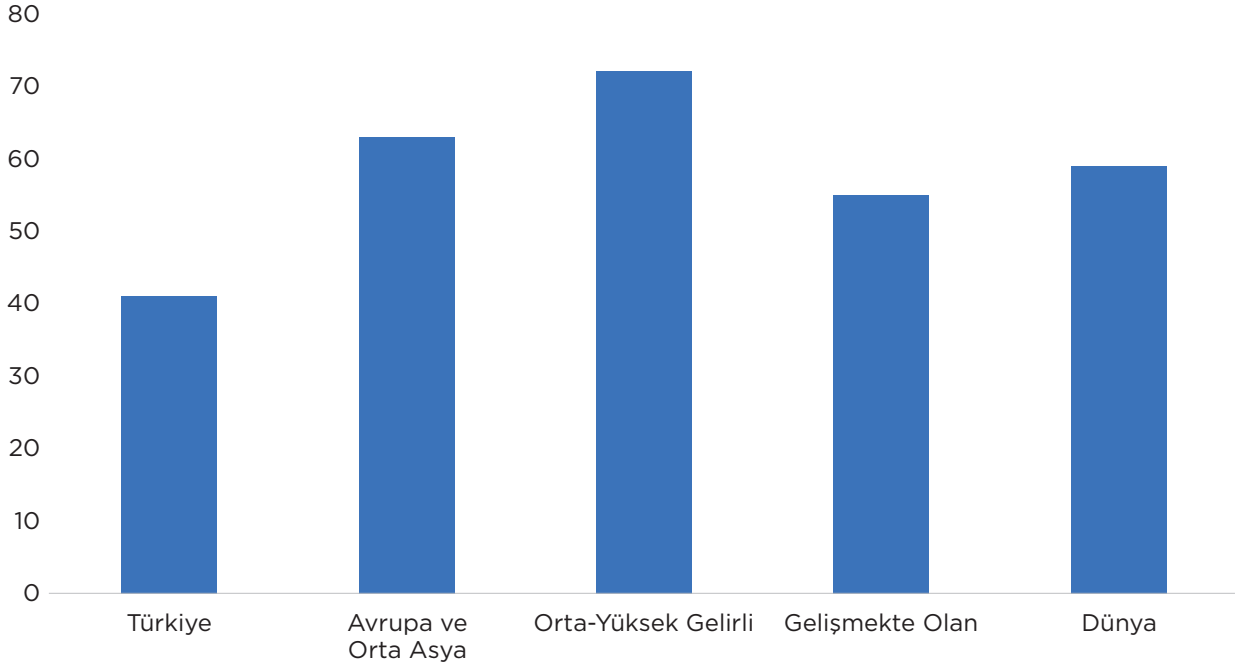
ölçmek için üç soru yöneltilmektedir. İlk soru, acil bir durumda, 30 gün içinde yerel para birimi cinsinden kişi başına düşen GSMH’nin %5’ine eşit bir meblağ bulmak için kullanılacak ana para kaynağının ne olacağı sorusudur. İkinci ve üçüncü sorular, 30 gün ve 7 gün içinde bu parayı bulmanın ne kadar zor olacağıdır.

5. Finansal Sağlık

Her yıl dünyanın dört bir yanındaki insanlar, iş kaybı, sağlık sorunları, mahsul kıtlığı veya bir araç veya evin önemli bir onarımından kaynaklanan ciddi mali yükümlülüklerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu olaylarla baş edememek kısa ya da uzun vadeli hasarlara neden olabilir. Yetişkinlerin, gelirlerinde ani bir düşüş veya kaçınılmaz bir masrafla karşı karşıya kaldıklarında bu durumla finansal açıdan başa çıkma yeteneği finansal dayanıklılık olarak tanımlanır. Küresel Findex anketi, katılımcıların finansal dayanıklılığını

Türkiye’deki yetişkinlerin sadece %41’i acil bir durum gerçekleştiğinde 30 gün içinde gerekli parayı çeşitli kaynaklardan (tasarruf, resmi yöntemlerle borçlanma, aile veya arkadaşlardan para isteme, işten alınacak ücret veya varlık satışı dahil olmak üzere) bulmasının zor olmayacağını ya da biraz zor olacağını bildirmiştir (Şekil 21). Tüm referans gruplarında yüz kişiden en az 55’i ihtiyaç duyduğu zaman paraya erişebileceğinden emindir. Dünya ortalaması %59 olup söz konusu oran orta-yüksek gelirli ekonomilerde %72’ye çıkmaktadır.

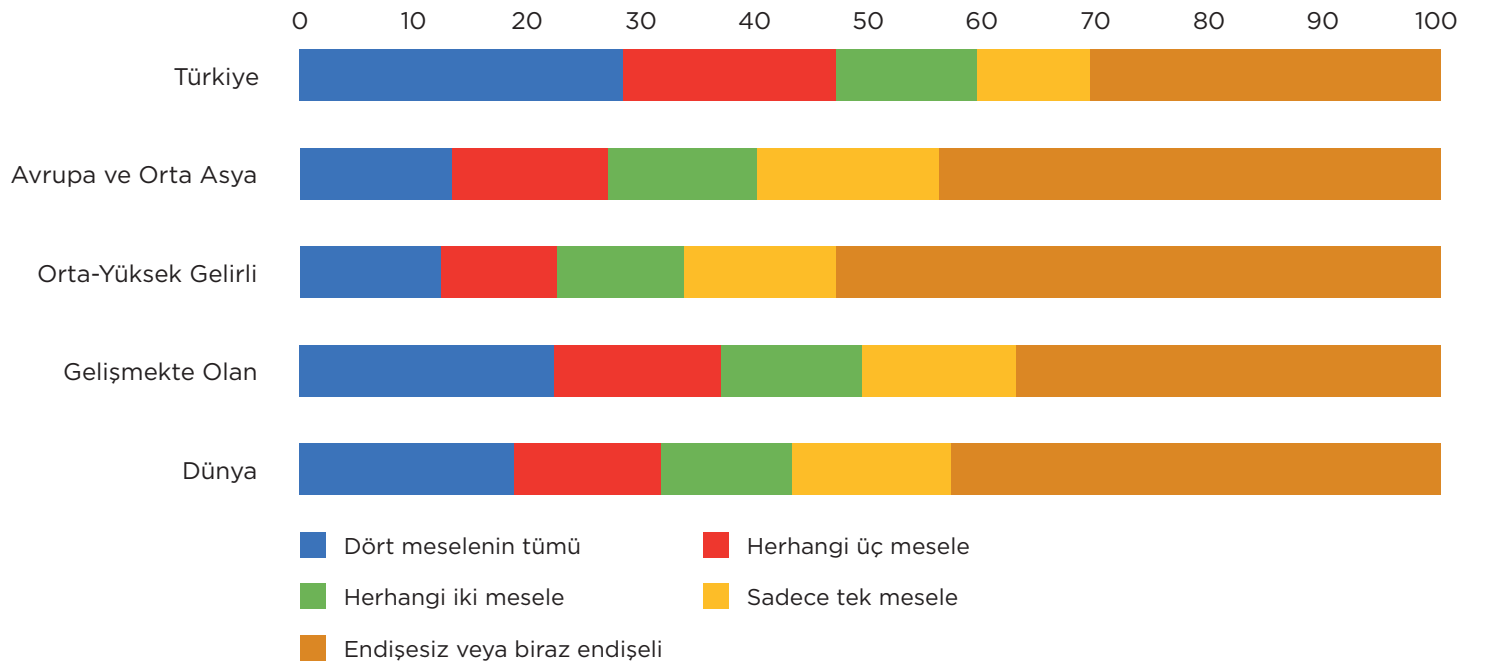
Şekil 21. Finansal Dayanıklılık (30 Gün)

Finansal sağlığın bir başka boyutu da insanların finansal durumları hakkında hissettikleri endişedir. Şoklara karşı yeterli korunmaya sahip olmamak, temel ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çekmek veya kişisel finansal hedeflerin gerisinde kalmak, insanların kendilerini mali açıdan ne kadar kaygılı hissettiklerini belirler. Küresel Findex anketi, katılımcılara mali durumlarıyla ilgili endişe duyup

duymadıklarını, mali kaygıya yol açabilecek dört yaygın mesele hakkında ne kadar endişeli olduklarını ve hangi meseleye dair en fazla endişelendiklerini sormaktadır. Bu dört mesele, ciddi bir hastalık veya kazadan kaynaklanan tıbbi masraflar, aylık faturalar ve harcamalar, okul veya eğitim ücretleri ile yaşlılıkta karşılaşılabilecek masraflardır.

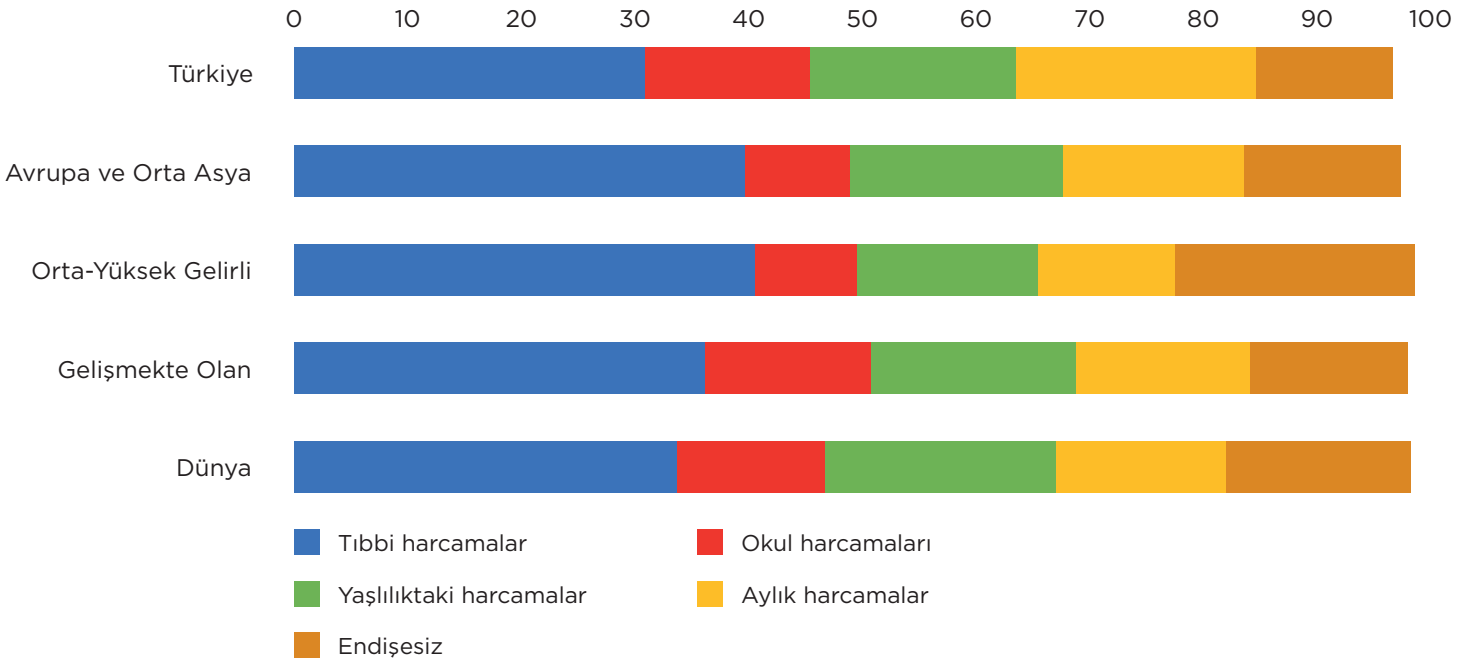
Şekil 22. Finansal Kaygıyı Tetikleyen Meseleler

Türkiye'deki yetişkinlerin %69'u belirtilen dört finansal meseleden herhangi biri hakkında çok endişeli olduğunu belirtmektedir (Şekil 22). Bu oran, dünya genelinde %57, gelişmekte olan ekonomilerde %63, Avrupa/Orta Asya'da %56, orta-yüksek gelirli ekonomilerde ise %47 olup Türkiye'deki finansal kaygı seviyesinin yüksekliğine

işaret etmektedir. Bu duruma delil teşkil eden başka bir bulgu Türkiye'deki tüm yetişkinlerin %28'inin (herhangi bir meseleye dair çok endişeli olanların %41'i) dört meselenin hepsine dair çok endişeli olduğunu belirtiyor olmasıdır. Bu oran, tüm referans gruplarının üstündedir, örneğin dünya ortalaması %19'dur.

Şekil 23. Finansal Kaygıyı Tetikleyen Meseleler

Hem Türkiye'de, hem de tüm referans gruplarında finansal kaygıyı en çok tetikleyen mesele tıbbi harcamalardır. Küresel Findex anketi Covid-19 salgını sırasında yapıldığından sağlığa dair harcamaların katılımcıların aklını daha fazla meşgul etmesi muhtemeldir. Türkiye'deki yetişkinlerin %31'i en büyük endişe kaynağı olarak sağlık harcamalarını işaret ederken bu oran tüm referans gruplarında daha yüksektir (Şekil 23). Örneğin, tıbbi masrafları en büyük endişe kaynağı olarak işaret edenlerin oranı Avrupa/Orta Asya ve orta-yüksek gelirli ekonomilerde %40'a çıkmaktadır. Türkiye'de tüm referans gruplarına nazaran

daha sık işaret edilen temel finansal kaygı aylık rutin harcamalardır. Bu konuda endişe bildirenlerin oranı Türkiye'de %21 olup dünya ortalaması %15'tir. Yaşlılıktaki harcamalar Türkiye'deki yetişkinlerin %18'i tarafından temel finansal kaygı olarak gösterilirken bu oran tüm referans gruplarıyla benzerdir. Son olarak, eğitim harcamaları Türkiye'deki yetişkinlerin %14'ü tarafından temel finansal kaygı olarak işaret edilmektedir. Bu oran, dünya geneli ve gelişmekte olan ekonomilerle benzer, %9'luk orana sahip Avrupa/Orta Asya ve orta-yüksek gelirli ekonomilerden yüksektir.

İLETİŞİM

📍 Sabancı Center 4. Levent 34330 İstanbul

☎ + 90 (0212) 385 65 09

✉ cef@sabanciuniv.edu

🌐 cef.sabanciuniv.edu